

ELVA VALD

ELVA VALLA RAHVAMAJADE, RAAMATUKOGUDE JA NOORTEKESKUSTE TEENUSMUDELID

Kaasrahastanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

SISUKORD

SISUKORD	1
SISSEJUHATUS JA METODOLOOGIA	2
1 RUUMIMUSTER JA ELANIKKOND	4
1.1 RUUMIMUSTER.....	4
1.2 ELANIKKOND	7
2 ASUTUSED JA TEENUSED	10
2.1 ANALÜÜSITAVAD ASUTUSED	10
2.2 RAHVAMAJAD	10
2.3 RAAMATUKOGUD	14
2.4 NOORTEKESKUSED	22
3 TEENUSMUDELID	26
3.1 VÕIMALIKUD ALTERNATIIVID	26
3.2 0-ALTERNATIIV	27
3.3 TEENUSEPÕHINE LÄHENEMINE	28
3.3.1 <i>Rahvamajad</i>	28
3.3.2 <i>Raamatukogud</i>	30
3.3.3 <i>Noortekeskused</i>	31
3.4 PIIRKONNAPÕHINE LÄHENEMINE	32
3.5 ALTERNATIIVIDEST SÕLTUMATUD MUUDATUSED	34
3.5.1 <i>Kinnisvara</i>	34
3.5.2 <i>Haldusteemad</i>	36
3.5.3 <i>Personaliarendus</i>	37
3.6 VÕIMALIK FINANTSMÕJU	37
LISAD	41
LISA 1. ANDMEPÄRING VALLAVALITSUSELE	41
LISA 2. KÜSIMUSED ASUTUSTE JUHTIDELE	41
LISA 3. IDEEKORJE ANKEET	43

SISSEJUHATUS JA METODOLOOGIA

Elva vallas elas 1. jaanuari 2025. a seisuga Rahvastikuregistri andmetel 14 506 inimest. Vald oma praegustes piirides moodustus 2017. a haldusreformi järgselt Elva linna, Konguta, Palupera, Puhja, Rannu ja Rõngu valla ühinemise ning osaliselt Puka valla Aakre piirkonna külade liitmise tulemusena.

Järk-järgult on ühinemisjärgselt ümber korraldatud avalike asutuste võrku, juhtimist ja haldamist. Rahvamajade, raamatukogude ja noortekeskuste korraldus on aga praeguseni enam-vähem muutumatuna püsinud. Nii leidubki erinevaid tegutsemisvorme, asutuste arv on suur ja koostöö ning koordineerimine põhineb suuresti üksikisikutel.

Suurendamaks valla haldusvõimekust ja -efektiivsust, on vallavalitsus ellu kutsunud projekti „Elva valla kultuuri- ja noorsootööasutuste teenusmudeli loomine“. Eesmärk on saavutada loogilisem ja tõhusam rahvamajade, raamatukogude ning noortekeskuste teenuste korraldus, mis tugineb tegelikul vajadusel. Võimalike ümberkorralduste aluseks on kavandatud vastav teenusmudel.

Teenusmudeli loomiseks püstitatud ülesanded on järgmised:

- Analüüsida asutuste praegust korraldust, nende juhtimisstruktuuri ja personali.
- Analüüsida teenuste osutamiseks kasutatavat kinnisvara, võttes arvesse selle paiknemist ja seisukorda.
- Analüüsida teenuste kasutust, võttes arvesse valla ruumimustrit.
- Koostada analüüsile tuginedes ettepanekud, kuidas võiks asutuste võrk edaspidi korraldatud olla, võttes arvesse praktikaid mujalt, ja mida võiksid erinevad mudelid kaasa tuua.

Kuigi projekt hõlmab nii rahvamajasid, raamatukogusid kui ka noortekeskuseid, tuleb arvestada, et hoolimata ühisosast on tegemist eri tüüpi asutustega. Seetõttu on võimalikud teenusmudelid erinevad. Teisisõnu, töö tulemusena ei valmi kõiki kolme asutuse tüüpi tervikuna käsitlev mudel, vaid mitu alternatiivi.

Oluline on ka arvestada, et tegemist on strateegilise tasandi otsuste alusmaterjaliga. Niisiis ei ole siinse analüüsi lõpptulemus kokku lepitud tegevuskava, vaid võimalike tegevusalternatiivide kirjeldus. Kindlasti vajavad need enne üksikotsuste langetamist laiemat diskussiooni nii volikogus kui kogukondadega.

Teenusmudeli loomine viidi läbi kolmes etapis:

1. Analüüs
2. Eesmärgistamine
3. Mudeldamine

Paralleelselt toimus sama projekti raames ka valla kultuuristrateegia koostamine. Seejuures toimusid analüüs ja eesmärgistamine ühiselt.

Analüüsietapp hõlmas valdkondade praeguse olukorra ülevaate koostamist, sh üldine kirjeldus, asutuste võrk, kinnisvara, personal, eelarve jms. Analüüsi aluseks olid vallavalitsuse poolt edastatud hallatavate asutuste osutatavate teenuste statistilised andmed (päring lisas 1), valla ja asutuste arengudokumentides ning teistes avalikult

kättesaadavates dokumentides sisaldub info, samuti erinevate riiklike andmekogude andmed. Finantsosa põhineb valla eelarvetel. Kinnisvaraülevaate aluseks on vallavalitsuse poolt eeltäidetud kinnisvara andmebaas, konsultant andis omalt poolt hinnangud hoonete seisukorrale. Töö raames külastas konsultant ringkäigu raames kõiki rahvamaju, raamatukogusid ja noortekeskusi, viies läbi intervjuud asutuste juhtidega (küsimused lisas 2).

Vallavalitsuse poolt esitatud andmed pärinesid asutustelt (rahvamajad, raamatukogud, noortekeskused). Andmete tõlgendamisel tuleb arvestada, et nende kogumise alused on asutuse eri erinevad. Rahvamajade puhul aruannete vorm puudub, iga asutus arvestab külastajaid, sündmustel osalejaid jne oma parema äranägemise järgi. Raamatukogude puhul on kasutusel üleriiklik formaat. Aga ka seal jääb kohalikule asutusele mõnevõrra tõlgendamisruumi (mida täpselt arvestada külastusena jms). Noortekeskuste puhul on reeglina kasutusel üleriiklik logiraamatu formaat. Seda aga ei kasuta mitte kõik Elva valla noortekeskused (kasutusel Elvas, Rannus ja Puhjas). Seega on ka noortekeskuste puhul andmetes lünki (külastajate vanusjaotus jne). Sarnaselt raamatukogudele on ka siin oma roll tõlgendamisel (kes täpselt läheb noortekeskuse külastajana kirja jms).

Taustaks koostati ka rahvastikuülevaade, tuginedes Tartu Ülikooli poolt 2022. a valminud rahvastikuanalüüsile ja -prognoosile¹.

Eesmärgistamise etapp sisaldas avaliku strateegiapäeva läbiviimist. Samuti koguti eesmärkide püstitamiseks sisendit asutuste külastuse käigus. Muuhulgas küsiti arvamusi, kuidas võiks olla korraldatud rahvamajade, raamatukogude ja noortekeskuste võrk tulevikus. Lisaks viidi asutuste hulgas läbi ideekorje võimaliku teenustepaketi täpsustamiseks (küsimustik lisas 3).

Mudeldamise etapp oli ennekõike konsultandi iseseisev töö, millele lisandusid arutelud projekti juhtrühmaga. Viimase ülesandeks oli kogu protsessi vältel sisendi andmine ja vaheotsuste langetamine. Juhtrühma kuulusid Heiki Hansen (Elva abivallavanem), Berit Ojaniit (vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonna juhataja), Sirle Lüüs (vallavalitsuse noorsootööspetsialist), Sirli Pippar (vallavalitsuse arendusspetsialist), Rasmus Toompere (projektijuht), Veiki Ojaperv (vallavalitsuse kommunikatsioonijuht) ja Helen Köhler (vallavalitsuse kultuurispetsialist). Analüüsiprotsessi läbiviimist koordineerisid ja teenusmodelite alternatiivid koostasid konsultandid Jaan Urb ning Hannes Orgse (OÜ Cumulus Consulting).

Koostajad tänavad kõiki töö valmimisse panustajaid!

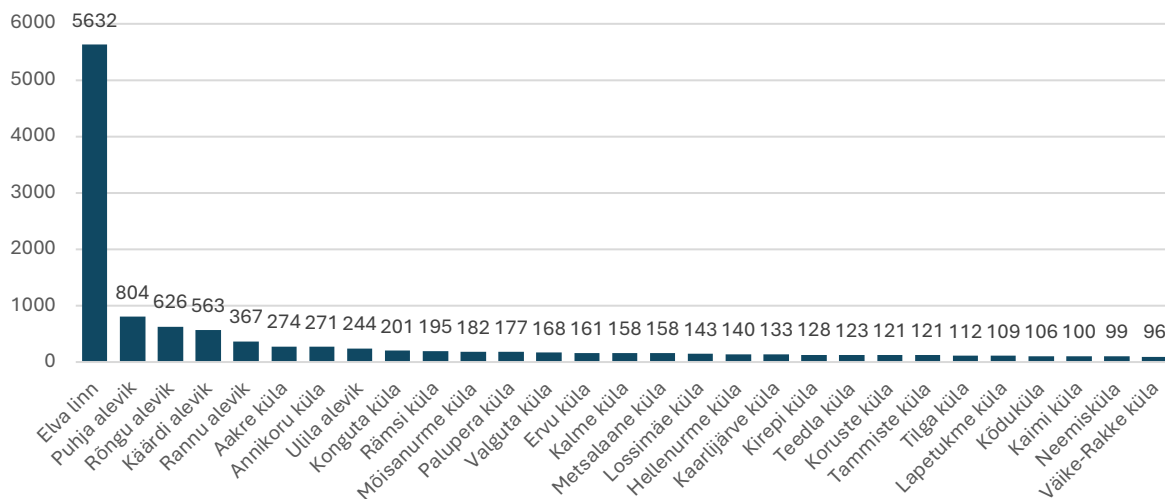
¹ Elva valla rahvastikuanalüüs ja -prognoos aastani 2040, Tartu Ülikool (2022)

1 RUUMIMUSTER JA ELANIKKOND

1.1 Ruumimuster

Elva vald asub Tartu maakonnas, piirnedes Tartu valla, Tartu linna, Nõo valla, Otepää valla, Tõrva valla ja Viljandi vallaga (Joonis 2). Omavalitsuses on üks linn (Elva), 6 alevikku (Käärdi, Kureküla, Puhja, Rannu, Rõngu, Ulila) ja 78 küla. Valla pindala on 732 km² ja keskmine asustustihedus 19,8 inimest/km² kohta.

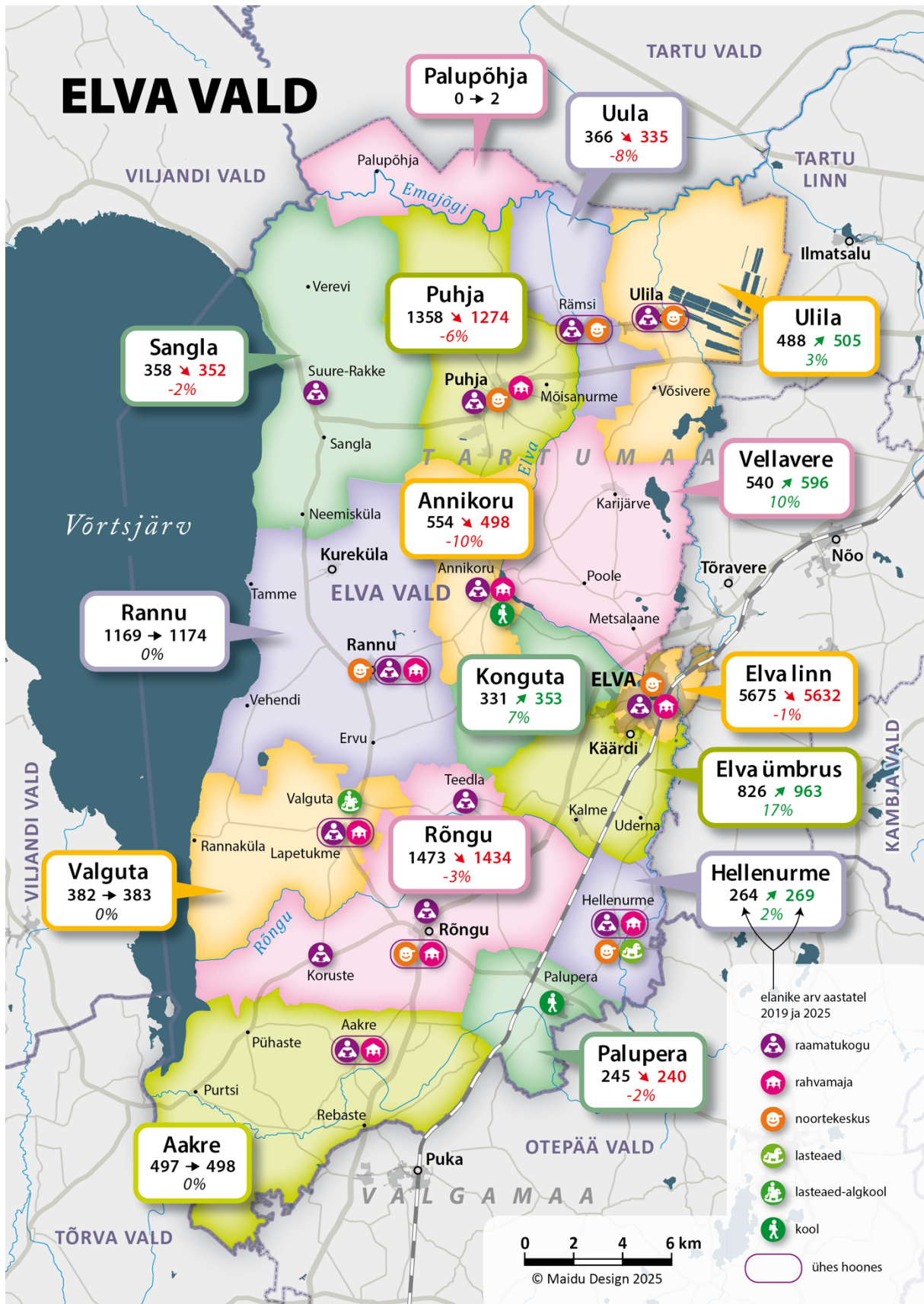
Tegelikkuses jaotuvad elanikud ruumis aga väga ebaühtlaselt (Joonis 1). Suurima asula Elva linna (39% kogu elanikkonnast) ja suuruselt järgmise Puhja aleviku elanike arvu vahe erineb üksteisest seitse korda. Niisiis on tegemist ühe selge keskusega omavalitsusega. Lisaks Elvale joonistuvad välja veel kolm väiksemat tagamaaga keskust – Puhja, Rannu ja Rõngu (Tabel 1).

Joonis 1. Elanike arv Elva valla suurimates asustusüksustes (Rahvastikuregister)

Tabel 1. Vahemaad teenustega asulate vahel (Regio)

		Vahemaa (kilomeetrit)												
		Elva	Rõngu	Koruste	Lape- tukme	Aakre	Teedla	Helle- nurme	Annik- oru	Rannu	Suure- Rakke	Puhja	Rämsi	Ulila
Vahemaa (minutit sõiduajaga)	Elva		14	19	21	21	13	11	10	15	25	16	20	18
	Rõngu	14		5	5	6	9	10	20	14	26	31	34	34
	Koruste	17	4		4	10	11	14	20	14	26	31	36	36
	Lapetukme	19	5	4		13	7	16	16	10	22	27	32	37
	Aakre	20	6	9	11		15	16	26	20	32	38	40	38
	Teedla	13	8	10	7	14		14	17	11	24	29	33	30
	Hellenurme	11	9	12	13	14	13		22	23	36	27	31	28
	Annikoru	11	17	17	14	22	15	20		7	17	8	13	17
	Rannu	15	10	11	8	16	9	19	7		14	15	20	24
	Suure- Rakke	24	20	21	17	26	19	29	14	12		10	15	19
	Puhja	16	23	24	21	29	22	26	8	15	10		5	9
	Rämsi	19	28	30	27	34	27	30	14	21	18	7		3
	Ulila	17	28	29	28	32	25	28	16	22	17	9	4	

Joonis 2. Elva valla kandid ja analüüsivavate asutuste paiknemine²

² Kaardil on kajastatud ainult analüüsivavate asutuste läheduses olevad lasteaedad ja koolid.

Elva vald on jagatud 16 kandiks (Tabel 2). Kant on asustussüsteemi esmane funktsionaalselt terviklik või ühtne osa, mille moodustab asustusüksus või asustusüksuste grupp. Suuruse poolest paigutub kant küla ja omavalitsusüksuse vahepeale.

Elva valla kandidid on väga erineva suurusega, varieerudes Palupõhja kahest elanikust Elva 5600-ni. Üldjuhul on need aga mõnesaja elanikuga üksused. Lisaks Elvale on suuremad endiste Puhja, Rannu ja Rõngu valdade põhjal moodustunud kandidid.

Tabel 2. Elva valla kandidid (Elva valla rahvastikuanalüüs /.../, Rahvastikuregister)

Kant	Asustus- üksuste arv	Rahvaarv 2025	Asustusüksused
Aakre	6	498	Aakre küla, Rebaste küla, Pühaste küla, Palamuste küla, Pedaste küla, Purtsi küla
Annikoru	5	498	Annikoru küla, Pööritsa küla, Lembevere küla, Kapsta küla, Kobilu küla
Elva linn	1	5 632	Elva linn
Elva ümbrus	5	963	Käärdi alevik, Kalme küla, Tammiste küla, Uderna küla, Kõo küla
Hellenurme	4	269	Hellenurme küla, Urmi küla, Pastaku küla, Mäelooga küla
Konguta	3	353	Konguta küla, Majala küla, Kurelaane küla
Palupera	3	240	Palupera küla, Atra küla, Astuvere küla
Palupõhja	1	2	Palupõhja küla
Puhja	9	1 274	Puhja alevik, Möisanurme küla, Mäeselja küla, Järvaküla, Tännassilma küla, Völlinge küla, Vihavu küla, Poriküla, Saare küla
Rannu	13	1 174	Rannu alevik, Ervu küla, Kaarlijärve küla, Vehendi küla, Kulli küla, Kureküla alevik, Noorma küla, Vallapalu küla, Paju küla, Tamme küla, Kipastu küla, Koopsi küla, Utukolga küla
Rõngu	8	1 434	Rõngu alevik, Lossimäe küla, Kirepi küla, Teedla küla, Koruste küla, Tilga küla, Kõduküla, Raigaste küla
Sangla	6	352	Neemisküla, Väike-Rakke küla, Järveküla, Suure-Rakke küla, Verevi küla, Sangla küla
Ulila	6	505	Ulila alevik, Ridaküla, Võsivere küla, Teilma küla, Lilleküla, Härjanurme küla
Uula	4	335	Rämsi küla, Kaimi küla, Nasja küla
Valguta	4	383	Valguta küla, Lapetukme küla, Rannaküla, Piigandi küla
Vellavere	8	596	Metsalaane küla, Mälgi küla, Karijärve küla, Poole küla, Vahessaare küla, Vellavere küla, Mäeotsa küla, Külaaseme küla
Kokku	85	14 508	

Tartumaa maakonnaplaneeringus 2030+ on Elva vallas määratletud järgmised keskused:

- Piirkondlik keskus – Elva linn (teenused: gümnaasium, kultuurikeskus, ujula, esmatasandi tervishoiukeskus, hambaravi kabinet, apteek, hooldekodu eakatele, ehituskaupade kauplus, kiirabijaam (brigaadi asukoht), riiklik päästekomando, politsei- või konstaablijaoskond, töötukassa büroo, lisaks lähi- ja kohaliku keskuse tasandi teenused)
- Kohalikud keskused – Puhja alevik, Rannu alevik, Rõngu alevik (teenused: lisaks lähikeskuse tasandile autokütuse müügikoht, sularaha automaat või postipank, postkontor või postipunkt, sotsiaaltöötaja vastuvõtukoht, päevakeskus, vabatahtlik, päästeüksus, politseiametniku vastuvõtt)

- Lähikeskused – Annikoru küla (teenused: toidu- ja esmatarbekaupade kauplus, lasteaed, põhikool, noortekeskus või noortetuba, rahvamaja, raamatukogu, välisportiväljak, spordisaal)

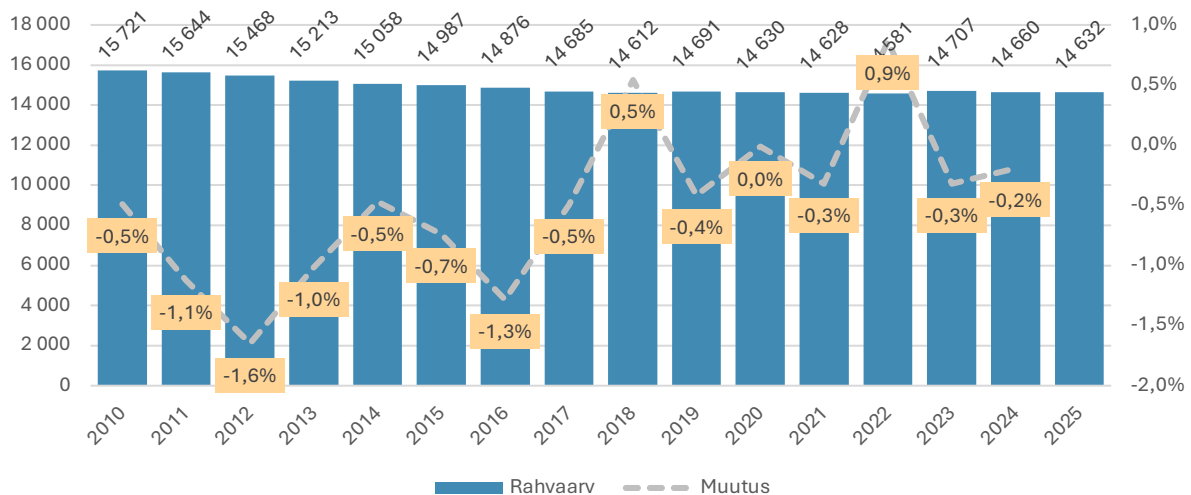
Olemasolevate teenuste asukohad ja maakonnaplaneeringus sätestatu ei lange üksühele kokku:

- Rahvamaju võiks planeeringu järgi olla 5, tegelikkuses on 8 (Aakres, Hellenurmes ja Lapetukmes on lisaks).
- Raamatukogusid võiks planeeringu järgi olla samuti 5, tegelikkuses on 13 (Aakres, Hellenurmes, Korustes, Lapetukmes, Räämsis, Suur-Rakkes, Teedlas ja Ulilas on lisaks).
- Ka noortekeskuseid võiks planeeringu järgi olla 5, tegelikkuses on 7 (Hellenurmes, Räämsis ja Ulilas on lisaks; Annikorus võiks seevastu olla).

Teisalt sätestab maakonnaplaneering n-ö miinimumtaseme. Omavalitsuse võimekuse ja teenusvajaduse olemasolul võib asutusi paikneda ka väljaspool maakonnaplaneeringus määratletud keskusasulaid.

1.2 Elanikkond

1. jaanuari 2025. a seisuga elas Elva vallas kokku 14 632 inimest (Joonis 3). Viimase 15 aasta vaates on elanikkond tervikuna pisut (aastakeskmiselt -0,5% võrra) vähenenud, viimasel viiel aastal püsinud praktiliselt muutumatuna.

Joonis 3. Rahvaarv Elva vallas 2010–2025 (Rahvastikuregister)

Viimase viie aasta muutus vallas tervikuna on olnud marginaalne. Kantide lõikes seevastu on muutused olnud erisuunalised (Tabel 3). Märkimisväärselt on kasvanud Elva ümbrus (137 inimese ehk 17%) võrra. Samuti on elanikkonda juurde saanud Vellavere, mis on kasvanud 10% jagu. Vähemal määral on rahvaarv kasvanud veel teisteski kantides.

Kahaneva elanikkonna arvuga on olnud Annikoru, Elva linn, Puhja, Rõngu ja Uula kandidid.

Tabel 3. Rahvaarvu muutus 2019–2025 kantide lõikes (Rahvastikuregister)

Kant	Rahvaarv 2025	Rahvaarvu muutus 2019–2025	Rahvaarvu muutus 2019–2025, %
Aakre	498	1	0%
Annikoru	498	-56	-10%
Elva linn	5 632	-43	-1%
Elva ümbrus	963	137	17%
Hellenurme	269	5	2%
Konguta	353	22	7%
Palupera	240	-5	-2%
Palupõhja	2	2	
Puhja	1 274	-84	-6%
Rannu	1 174	5	0%
Rõngu	1 434	-39	-3%
Sangla	352	-6	-2%
Ulila	505	17	3%
Uula	335	-31	-8%
Valguta	383	1	0%
Vellavere	596	56	10%
Kokku	14 508³	-18	0%

2022. a koostas Tartu Ülikool Elva vallale neli rahvastikuprognooosi stsenaariumit: baas (ei arvesta rännet), optimistlik, pessimistlik ja tõenäoseim (Tabel 4). Paari aasta põhjal ei ole võimalik täpseid järeldusi teha, siiski näitab senine rahvastiku dünaamika, et tõenäoseim stsenaarium on tõepoolest tõenäoseim. See tähendab, et lähteaastaga võrreldes võib eeldada teatavat elanikkonna kasvu. Siiski ei toimu see kogu valla territooriumil ühtlaselt, vaid on kandiditi erinev, järgides suure tõenäosusega senist mustrit – Elva linna ümbruses kasv, mujal pigem kahanemine. Teenuste kavandamise vaates tähendab see üldjoontes praegu olemas oleva tarbijaskonna säilimist.

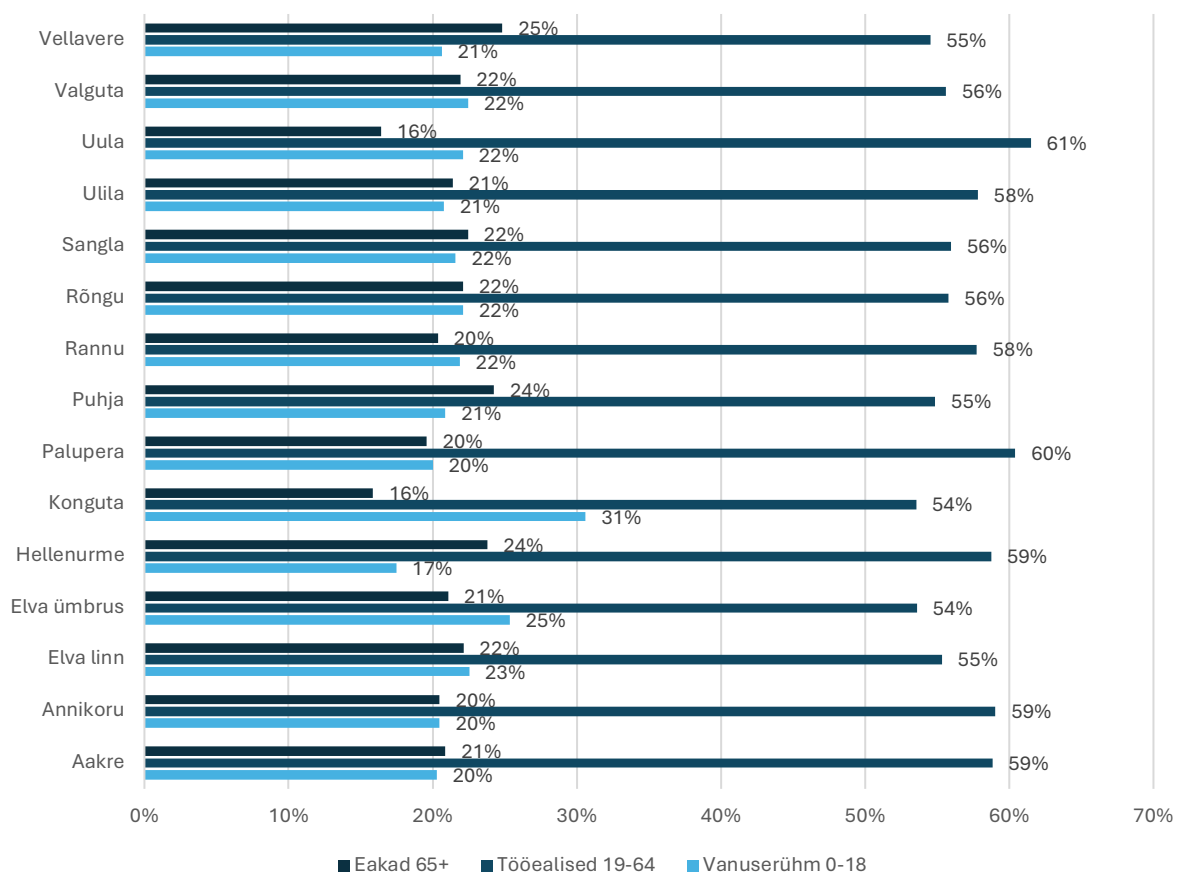
Tabel 4. Elva valla rahvastikuprognooosi stsenaariumid (Elva valla rahvastikuanalüüs /.../)

Stsenaarium	2021	2030	2040	Muutus	Muutus, %
Baas	14 597	14 075	13 573	-1024	-7,0
Optimistlik	14 597	15 205	16 228	1631	11,2
Pessimistlik	14 597	12 830	10 803	-3794	-26,0
Tõenäoseim	14 597	14 912	15 569	972	6,7

³ Kantidepõhine vaade ei sisalda 126 elanikku, kes on registreeritud omavalitsuse täpsusega.

Elva valla kantide elanikkonna vanuseline koosseis on üldjoontes ühetaoline (Joonis 4). Mõne protsendipunktiga eristuvad Uula ja Palupera, kus on üldise proportsiooniga võrreldes pisut enam tööealisi. Nooremaelist elanikkonda on seevastu enam Kongutas, Elvas ja Elva ümbruses.

Siiski ei peegelda elanikkonna vanuseline koosseis vajadust piirkonniti teenuseid kuidagi diferentseerida.

Joonis 4. Elanikkonna vanuseline koosseis kantides seisuga 1.01.2025 (Rahvastikuregister)

2 ASUTUSED JA TEENUSED

2.1 Analüüsitavad asutused

Analüüsi objektiks on Elva valla raamatukogud, rahvamajad ja noortekeskused (vt ka Joonis 2). Kokku on vallas:

- 7 rahvamaja 8 asukohas
- 6 raamatukogu 13 asukohas
- 7 noortekeskust 7 asukohas

Rahvamajadest on 6 omavalitsuse hallatavad asutused: Aakre Rahvamaja, Hellenurme Maakultuurimaja⁴, Konguta Rahvamaja, Puhja Seltsimaja, Rannu Rahvamaja ja Rõngu Rahvamaja. Valguta Seltsimaja kuulub Rõngu Rahvamaja koosseisu (allüksus). Elva Kultuurikeskus kuulub SA Elva Kultuur ja Sport koosseisu.

Raamatukogud on omavalitsuse hallatavad asutused (6): Aakre raamatukogu, Elva Linnaraamatukogu, Konguta raamatukogu, Puhja raamatukogu (allüksused Ulilas, Räämsis (Uula)), Rannu raamatukogu (allüksus Suur-Rakkes (Sangla)), Rõngu raamatukogu (allüksused Hellenurmes⁵, Korustes, Teedlas ja Lapetukmes (Valguta)).

Noortekeskustest kahte haldab MTÜ (Avatud Hellenurme Noortekeskus ja Ulila Keskus⁶). Kaks noortekeskust on rahvamajade allüksused (Avatud Rõngu Noortekeskus, Rannu Avatud Noortekeskus), üks on Puhja Kooli allüksus (Puhja Avatud Noortekeskus). Omavalitsuse hallatava asutuse Elva Huviala- ja Koolituskeskuse koosseisu kuulub Elva Avatud Noortekeskus. Uula Huvikeskus on omavalitsuse hallatav asutus⁷.

Järgmistes alapeatükkides on välja toodud täpsem info analüüsitavate asutuste kaupa.

2.2 Rahvamajad

Rahvamajade kui asutuste tüüpe on kaks (Tabel 5). Valdavalt on tegemist omavalitsuse hallatavate asutustega, neist ühel (Rõngu) on allüksusena ka teine tegevuskoht Lapetukme külas. Erandina kuulub Elva Kultuurikeskus SA Elva Kultuur ja Sport koosseisu. Omavalitsuse poolt algselt Elva Kultuurikeskuse rekonstrueerimiseks asutatud sihtasutus tegeleb lisaks Elva spordihoone ja endise jaamahoone haldamisega.

⁴ Äriregistri andmetel eraldiseisev kohaliku omavalitsuse hallatav asutus (päring seisuga 17.03.2025). Samas valla kodulehel hallatavate asutuste nimekirjas ei sisaldu.

⁵ Äriregistri andmetel on Hellenurme Külaraamatukogu eraldiseisev kohaliku omavalitsuse hallatav asutus (päring seisuga 17.03.2025).

⁶ Äriregistris kirjas ka eraldisesiva kohaliku omavalitsuse hallatava asutusena (päring seisuga 17.03.2025).

⁷ Valla kodulehel hallatavate asutuste nimekirjas ei sisaldu, Äriregistris küll.

Tabel 5. Elva valla rahvamajad

#	Üksus	Asustusüksus	Asutus/ jur isik	Üksuse tüüp
1	Aakre Rahvamaja	Aakre	Aakre Rahvamaja	Hallatav asutus
2	Elva Kultuurikeskus	Elva	SA Elva Kultuur ja Sport	SA
3	Hellenurme Kultuurimaja	Hellenurme	Hellenurme Maakultuurimaja	Hallatav asutus
4	Konguta Rahvamaja	Annikoru	Konguta Rahvamaja	Hallatav asutus
5	Puhja Seltsimaja	Puhja	Puhja Seltsimaja	Hallatav asutus
6	Rannu Rahvamaja	Rannu	Rannu Rahvamaja	Hallatav asutus
7	Rõngu Rahvamaja	Rõngu	Rõngu Rahvamaja	Hallatav asutus
8	Valguta Seltsimaja	Lapetukme	Rõngu Rahvamaja	Allüksus

Avalike teenuste vaates on ühe funktsiooniga hooned:

- Elva Kultuurikeskusel, seal on lisaks ka kohvikuruumid, mis ei ole regulaarses kasutuses. Hoone seisukord on hea.
- Konguta Rahvamajal, mis asub raamatukogust ja Konguta Koolist u 400 m kaugusel. Hoone on parasjagu rekonstrueerimisel (lõpetamise järgselt on hoone seisukord väga hea).
- Puhja Seltsimajal, seal renditakse lisaks ruume regulaarselt tegutsevale kohvikule. Hoone seisukord on hea.

Mõne teise asutusega jagavad hooneid:

- Aakre Rahvamaja – samas hoones asub ka raamatukogu, tegutseb külaselts ja ilusalong. Hoone seisukord on rahuldav.
- Hellenurme Kultuurimaja – samas hoones asub ka raamatukogu, lisaks on seal 5 sotsiaalkorterit. Hoone seisukord on rahuldav.
- Rannu Rahvamaja – samas hoones asub ka raamatukogu ja valla teenuskeskus. Samuti on mõned ruumid kasutuses Rannu Kooli klassidena (kool asub rahvamaja vastas üle tee). Hoone seisukord on rahuldav.
- Rõngu Rahvamaja – ühes hoones ja asutusena tegutsevad veel noortekeskus ja eakate päevakeskus. Hoone seisukord on hea. Rõngu keskusest asub rahvamaja u 400 m kaugusel.
- Valguta Seltsimaja – samas hoones asub ka raamatukogu, samuti tegutseb seal päevakeskus. Hoone on amortiseerunud.

Valla rahvamajade tegevusnäitajate kohta varasematel aastatel süstemaatiliselt infot koondatud ei ole. Seetõttu tugineb tegevusülevalde eelkõige 2025. a Elva Vallavalitsuse poolt läbi viidud küsitluse tulemustele ning peegeldab tegevust asutustes 2024. aastal. Andmete tõlgendamisel tuleb arvestada, et ka kultuuriasutuste poolsed esitatud näitajad (osalejate arv sündmustel jms) põhinevad subjektiivsel suurusjärgu hinnangul.

Rahvamajades korraldati eelmisel aastal ligi 400 sündmust kokku ligikaudu 46 000 osalejaga. Nendest olid u 150 olid tasulised sündmused (sh ruumide rendi sündmused) ja enam kui 200 tasuta. Keskmiselt osales sündmusel 120 inimest, tasuta sündmustel u 150 ja tasuliselt sündmustel u 110. Keskmise tõstab kõrgemaks Elva Kultuurikeskus, väiksemates rahvamajades on sündmuste ja osalejate arvud tagasihoidlikumad.

Sündmuste arv on asutuse ti küllaltki erinev. Kui Aakres korraldati eelmisel aastal kokku 23 sündmust (keskel läbi tähendab see ühte sündmust kahe nädala kohta), siis Elva Kultuurikeskuses oli neid 115 (üle kahe sündmuse nädalas).

Keskmine osalejate arv sündmuseti varieerub vahemikus 35–202. Seejuures tuleb tähelepanu pöörata ka hoonete/saalide suurusele (vt ka Tabel 9). Andmetest nähtub, et Aakre ja Rannu pinnad on selgelt alakasutatud – kummaski on saalid, mille mahutavus on üle 150 inimese.

Tabel 6. Rahvamajade statistika 2024 (1)

	Aakre Rahvamaja	Rannu Rahvamaja	Konguta Rahvamaja	Rõngu Rahvamaja ⁸	Puhja Seltsimaja	Elva Kultuurikeskus	Kokku
Korraldatud sündmuste arv 2024 kokku	23	86	25	40	102	115	391
Korraldatud tasuliste sündmuste arv 2024	14	28	15	16	32	42	147
Korraldatud tasuta sündmuste arv 2024	9	58	10	24	33	73	207
Sündmustel osalejate arv 2024	800	5476	1000	6283	9 800	23279	46 638
Tasuliste sündmustel osalejate arv 2024	300	1279	737	1083	2377	10219	15 995
Tasuta sündmustel osalejate arv 2024	500	4197	263	5200	7671	13060	30 891
Keskmine osalejate arv sündmusel	35	64	40	157	96	202	119
Keskmine osalejate arv tasulisel sündmusel	21	46	49	68	74	243	109
Keskmine osalejate arv tasuta sündmusel	56	72	26	217	232	179	149

Tegevuskollektiive tegutses kultuuriasutustes (v.a Elva Kultuurikeskus) kokku 49, neis oli hinnanguliselt osalejaid u 550 ehk keskmiselt 11 osalejat kollektiivi/ringi kohta. Silma torkavad siinkohal Rannu ja Rõngu, kus keskmine osalejate arv oli alla 10. Osalejate absoluutnumbrites on numbrid tagasihoidlikud Aakres ja Rannus (Tabel 7).

Tabel 7. Rahvamajade statistika 2024 (2)

	Aakre Rahvamaja	Rannu Rahvamaja	Konguta Rahvamaja	Rõngu Rahvamaja	Puhja Seltsimaja	Elva Kultuurikeskus	Kokku
Ringitegevustes osalejate arv 24/25 hooajal	20	52	90	144	248	Teadmata	554
Huviringe 24/25 hooajal	2	7	6	21	13		49
Kui palju on 24/25 hooajal erinevaid huviringide gruppe?	2	8	6	21	13		50
Koostöös teiste asutuste/korraldajatega korraldatud ürituste arv kokku 2024	3	10	10	24	22	184	253
Korraldatud näituste arv 2024	2	3	2	2	10	6	25
Koostöös korraldatud üritused väljaspool rahvamaju, sh välilavasid 2024	5	10	10	14	11	69	119
Keskmine osalejate arv ringis/kollektiivis	10	7	15	7	19		11

⁸ Valguta Seltsimaja tegevusnäitajad sisalduvad Rõngu Rahvamaja andmetes.

Kultuuriasutustes töötab (kultuurivaldkonna tegevustega seotuna) töölepinguga 18,2 koormuse jagu isikuid. Kollektiivide/ringide juhendajate osas on süsteemid erinevad – osa on palgatud töö-, osa käsunduslepinguga (ei sisaldu koormustes, kuid sisaldub tööjõukuludes).

Elva Kultuurikeskuses on valdkonna tegevustega lisaks välja toodud kolmele ametikohale veel seotud ka SA juhataja ja infokoordinaator.

Hellenurmes kultuuritöötajat ei ole (Tabel 8).

Tabel 8. Rahvamajade personal

	Juhataja	Kunstiline juht	Juhendaja (v.a VÕS)	Admin	Majahoidja / perenaine	Kokku	Tööjõukulu
Aakre	1					1	24 000
Elva	1			1	1	3	68 000
Hellenurme						0	0
Annikoru	1		1,6		1	3,6	68 000
Puhja	1	1	1,1		1	4,1	83 000
Rannu	0,5	1	0,4		0,6	2,5	68 000
Rõngu	1		1	1		3	58 000
Lapetukme			1			1	14 000
Kokku	5,5	2	5,1	2	3,6	18,2	382 000

Kultuuriasutuste hoonete suurus ja kasutusmudelid varieeruvad. Elva, Konguta ja Puhja hooned on monofunktsionaalsed, teistes asutustes jagatakse pinda ühe või enama muu asutuse/funktsiooniga. Rõngu ja Hellenurme hoones on osa pinda ühiskasutuses (vt ka hoonete ja asukohtade kirjeldusi peatüki alguses).

Tabel 9. Rahvamajade pinnaandmed⁹

Asustusüksus	Hoone	Hoone pind (m ²)	ANK pind	RMTK pind	Kult pind	Muu pind
Aakre	Aakre Rahvamaja - raamatukogu	900		180	578	142
Elva	Elva Kultuurikeskus	970			970	0
Hellenurme	Palupera raamatukogu - kultuurimaja	633		55	250	328
Annikoru	Konguta Rahvamaja	424			424	0
Puhja	Puhja Seltsimaja	886			687	199
Rannu	Rannu Rahvamaja - raamatukogu	2505		154	2100	251
Rõngu	Rõngu Rahvamaja	961	200		761	0
Lapetukme	Valguta Seltsimaja - raamatukogu	400		99	301	0

Kultuuriasutuste eelarvekulud 2025. aastaks küündivad ligi miljoni euroni (Tabel 10). Sellest 48% kulub tööjõukuludeks ja pisut enam kui pool majandamisele ja haldusele. Silma torkab ebaproportsionaalselt suurte majandamiskuludega Rannu Rahvamaja (kokku 123 tuhat eurot aastas).

⁹ Siin ja teiste pinnaandmeid kajastavate tabelite puhul: roheline taust – pind on ühiskasutuses, pinnajaotus funktsioonide vahel on hinnanguline; punane taust – tegevuspinda suurus on hinnanguline.

Tabel 10. Rahvamajade eelarved 2025

	<i>Eraldised</i>	Tööjõukulud	Majandamiskulud	Tööjõukulud (Haldus)	Majandamiskulud (Haldus)	Kokku	Koormus	Pind (m ²)
Aakre		25 000	16 000	7 000	25 000	73 000	1,0	578
Elva	310 000	130 000	120 000			250 000	3,0	970
Hellenurme				12 000	3 000	15 000	0,0	250
Annikoru		67 000	22 000		8 000	97 000	3,6	424
Puhja		82 000	35 000		32 000	149 000	4,1	687
Rannu		80 000	30 000	17 000	93 000	220 000	2,5	2 100
Rõngu		66 000	40 000		15 000	121 000	2,6	761
Lapetukme		16 000	10 000		8 000	34 000	1,0	301
Kokku	310 000	466 000	273 000	36 000	184 000	959 000	17,8	6 070

Kokkuvõtvalt, kõik rahvamajad on vallas eraldiseisvad asutused. Eraldi valdkonna juhti, kellel oleks terviklik ülevaade ja kontroll, ei ole. Vallavalitsuse koosseisus on kultuurispetsialist, kuid tema rolliks on kultuurisündmuste korraldamisele ja planeerimisele kaasa aitamine. Niisiis toimib koostöö ja ühistegevus isikutepõhiselt.

Rahvamajade tegevusmahud on väga erinevad. Samuti ei peegelda pinna jaotus elanikkonna paiknemist. Nii on näiteks Rannus 35% rahvamajade pindalast, sealne elanikkond moodustab aga 8% valla kogurahvastikust. Disproportsioone on ka teistes piirkondades.

Niisiis tekib küsimus suurema pinna ja väiksema tegevusmahuga asutuste sellise tegevuskorralduse otstarbekuse osas.

2.3 Raamatukogud

Asutuse tüübilt on tegemist omavalitsuse hallatavate asutustega, mida on kokku kuus. Tegevuskohti on kokku 13 (Tabel 11).

Tabel 11. Elva valla raamatukogud

#	Üksus	Asustusüksus	Asutus/ jur isik	Üksuse tüüp
1	Aakre raamatukogu	Aakre	Aakre raamatukogu	Hallatav asutus
2	Elva Linnaraamatukogu	Elva	Elva Linnaraamatukogu	Hallatav asutus
3	Konguta raamatukogu	Annikoru	Konguta raamatukogu	Hallatav asutus
4	Puhja raamatukogu	Puhja	Puhja raamatukogu	Hallatav asutus
5	Puhja raamatukogu Ulila harukogu	Ulila	Puhja raamatukogu	Allüksus
6	Puhja raamatukogu Uula harukogu	Rämsi	Puhja raamatukogu	Allüksus
7	Rannu raamatukogu	Rannu	Rannu raamatukogu	Hallatav asutus
8	Rannu raamatukogu Sangla harukogu	Suure-Rakke	Rannu raamatukogu	Allüksus
9	Rõngu raamatukogu	Rõngu	Rõngu raamatukogu	Hallatav asutus
10	Rõngu raamatukogu Hellenurme harukogu	Hellenurme	Rõngu raamatukogu	Allüksus
11	Rõngu raamatukogu Koruste harukogu	Koruste	Rõngu raamatukogu	Allüksus
12	Rõngu raamatukogu Teedla harukogu	Teedla	Rõngu raamatukogu	Allüksus
13	Rõngu raamatukogu Valguta harukogu	Lapetukme	Rõngu raamatukogu	Allüksus

Reeglina asuvad raamatukogud mõne teise asutuse või funktsiooniga samal pinnal:

- Aakre raamatukogu asub samas hoones rahvamajaga, samas hoones tegutseb ka veel külaselts ja ilusalong. Hoone üldist seisukord võib lugeda rahuldavaks.
- Elva Linnaraamatukogu asub Elva Gümnaasiumiga samas kompleksis, kus raamatukogu kasutuses on eraldi hoone tiiva esimene korrus. Hoone seisukord on hea.
- Puhja raamatukogu avas 2025. a märtsis ukсед uues asukohas Puhja Kooli kõrval. Samas hoones tegutsevad veel Puhja Avatud Noortekeskus, eakate päevakeskus ja OÜ Lavendel loomeroom. Hoone seisukord on rahuldav, raamatukogu ruumid on äsja remondi läbinud.
- Ulila harukogu asub samas hoones Ulila Keskusega. Tegemist on endise koolimajaga, mille suurem 3-korruseline tiib seisab tühjana. Ulila Keskuses tegutseb lisaks avalik saun. Raamatukogu ruumid on sees remonditud, hoone üldine seisukord on rahuldav (v.a tühjana seisev tiib, mis on amortiseerunud).
- Uula harukogu asub samas hoones Uula Huvikeskusega. Tegemist on endise lasteaiahoonega, mille ees asub ka väike laululava ja hiljuti rajatud madalseikluspark. Hoone seisukord on rahuldav. Ulila ja Uula (Rämsi) vahekaugus on 3 km.
- Rannu raamatukogu asub samas hoones Rannu Rahvamajaga. Parasjagu on käsil raamatukogu kolimine teiselt korruselt esimesele. Samas majas asuvad veel valla teenuskeskus, mõned Rannu Kooli klassid (kool asub vahetult üle tee raamatukogu vastas) ja üüriruumid. Hoone seisukord on rahuldav. Kõrvalkrundil asub noortekeskus.
- Sangla harukogu asub hajaasustuse piirkonnas Puhjast 10 sõiduminuti kaugusel. Samas hoones on paar korterit ja külaseltsile mõeldud ruumid, mis on enamjaolt kasutuseta. Hoone seisukord on rahuldav.
- Rõngu raamatukogu asub 2023. a avatud hoones. Samal pinnal asuvad ka bussijaam ja valla teenuskeskus. Hoone seisukord on väga hea.
- Hellenurme harukogu asub samas hoones rahvamajaga, samuti on majas 5 sotsiaalkorterit. Tegemist on endise Palupera vallamajaga. Hoone seisukord on rahuldav. Maja vahetus läheduses asub Hellenurme mõisahooned, kus tegutseb kahe rühmaga lasteaed.
- Valguta harukogu asub samas hoones rahvamajaga, samuti tegutseb seal päevakeskus. Hoone on amortiseerunud. Umbes kilomeetri kaugusel asub Rannu Kooli Valguta õppehoone.

Avalike teenuste vaates on ühe funktsiooniga hooned:

- Konguta raamatukogul, mis asub korterelamus, kus selle kasutuses on kaks korterit. Hoone ülejäänud osas asuvad üürikorterid. Hoone seisukord amortiseerunud. Konguta Kool asub raamatukoguhoonest paarisaja meetri kaugusel üle hoovi.
- Koruste harukogul, mis asub vanas puumajas, samas hoones asub veel kaks korterit. Hoone seisukord on amortiseerunud.
- Teedla harukogul, mis asub kortermajas, kus selle kasutuses on kaks korterit. Hoone ülejäänud osas asuvad korterid. Hoone seisukord on amortiseerunud.

Lugejate koguarv valla raamatukogudes 2024. aastal oli ligi 4300 ehk 29% Elva valla elanikkonnast. Elva raamatukogu tegevuspiirkonna lugejate arv võrreldes elanike arvuga on kõrgeim, teisalt on Elva ka valla keskus ja muude teenuste tarbimise sihtpunkt. Puhjas ja Rannus on vastav näitaja u 30%, mujal u 20% või madalam.

Tabel 12. Lugejate ja elanike arv teeninduspiirkonnas aastal 2024

	Lugejate arv	Elanike arv teeninduspiirkonnas	Osakaal
Aakre	112	525	21%
Elva	2629	5596	47%
Konguta	151	1454	10%
Puhja	385	1225	31%
Ulila	112	486	23%
Uula	79	468	17%
Rannu	230	1175	20%
Sangla	53	378	14%
Rõngu	402	1369	29%
Hellenurme	50	539	9%
Koruste	10	447	2%
Teedla	53	593	9%
Valguta	27	411	7%
Kokku	4293	14666	29%

Möödunud kuue aastaga on lugejate arv kahanenud u 370 elaniku ehk 8% võrra. Enim on lugejaid kaotanud Rõngu ja Rannu raamatukogud.

Tabel 13. Lugejate arv kokku

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Muutus	Muutus %
Aakre	165	155	141	122	112	112	-53	-32%
Elva	2622	2243	2326	2539	2418	2629	7	0%
Konguta	161	128	157	149	151	151	-10	-6%
Puhja	366	366	344	375	383	385	19	5%
Ulila	160	151	137	111	123	112	-48	-30%
Uula	120	109	100	101	107	79	-41	-34%
Rannu	331	335	280	317	301	230	-101	-31%
Sangla	60	60	65	69	65	53	-7	-12%
Rõngu	507	449	374	308	380	402	-105	-21%
Hellenurme	78	51	66	47	45	50	-28	-36%
Koruste	9	7	11	10	17	10	1	11%
Teedla	50	43	48	52	61	53	3	6%
Valguta	38	42	42	33	40	27	-11	-29%
Kokku	4 667	4 139	4 091	4 233	4 203	4 293	-374	-8%

Lugejate arv laste ja noorte hulgas on seevastu isegi kasvanud. 2024. aastal oli lugejaid 1450.

Tabel 14. Lugejate arv (lapsed ja noored)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Muutus	Muutus %
Aakre	39	37	31	25	27	27	-12	-31%
Elva	919	849	862	953	981	973	54	6%
Konguta	50	50	53	44	46	50	0	0%
Puhja	116	116	115	122	120	133	17	15%
Utila	42	33	45	21	18	16	-26	-62%
Uula	21	21	17	15	23	13	-8	-38%
Rannu	86	94	72	97	94	104	18	21%
Sangla	6	11	11	12	6	5	-1	-17%
Rõngu	94	93	77	69	105	117	23	24%
Hellenurme	7	6	4	5	4	2	-5	-71%
Koruste	2	0	0	1	3	2	0	0%
Teedla	7	6	7	4	5	7	0	0%
Valguta	8	9	9	5	3	1	-7	-88%
Kokku	1 397	1 325	1 303	1 373	1 435	1 450	53	4%

Kuigi raamatukogude külastuste arv on kokkuvõttes püsinud stabiilne, on toimunud suuremaid nihkeid. Absoluutnumbrites on oluliselt suurenenud Rõngu ja Elva külastatavus ning kahanenud Rannu külastatavus.

Tabel 15. Külastuste arv kokku

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Muutus	Muutus %
Aakre	2045	1856	1736	1472	1282	1290	-755	-37%
Elva	41676	30204	29380	35062	43194	43353	1677	4%
Konguta	1617	1346	1295	1223	1142	1154	-463	-29%
Puhja	4798	4798	4436	5111	4864	4504	-294	-6%
Utila	1231	1199	1086	1285	1225	1036	-195	-16%
Uula	2111	1710	1935	1808	1676	1648	-463	-22%
Rannu	5357	3474	3149	3646	3054	2789	-2568	-48%
Sangla	499	492	568	566	551	529	30	6%
Rõngu	4140	3871	4420	4060	5604	7787	3647	88%
Hellenurme	1578	1370	1370	1269	1200	1232	-346	-22%
Koruste	109	118	110	90	122	146	37	34%
Teedla	815	723	811	872	1047	842	27	3%
Valguta	625	590	559	480	513	380	-245	-39%
Kokku	66 601	51 751	50 855	56 944	65 474	66 690	89	0%

Statistikast nähtub, et valdav osa külastuste arvu kasvust Rõngu raamatukogus ja pool Elva raamatukogus on tulnud laste- ja noorte külastuste arvu kasvust.

Laste- ja noorte külastuste arv teistes raamatukogudes on püsinud üldiselt stabiilne, v.a Aakre ja Valguta, kus on toimunud suurem kahanemine.

Tabel 16. Külastuste arv (lapsed ja noored)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Muutus	Muutus %
Aakre	453	373	400	277	203	253	-200	-44%
Elva	18 672	12 262	11 287	12 687	17 740	19 457	785	4%
Konguta	275	275	280	271	252	276	1	0%
Puhja	1 091	1 091	1 034	1 085	1 105	1 084	-7	-1%
Ulila	123	250	192	342	215	190	67	54%
Uula	83	76	78	85	82	65	-18	-22%
Rannu	1 076	745	628	1 030	873	1 075	-1	0%
Sangla	27	37	36	51	26	32	5	19%
Rõngu	578	790	952	1 100	2 097	4 043	3465	599%
Hellenurme	32	45	81	73	36	21	-11	-34%
Koruste	5	0	0	3	6	10	5	100%
Teedla	263	161	164	257	311	199	-64	-24%
Valguta	136	59	40	40	53	3	-133	-98%
Kokku	22 814	16 164	15 172	17 301	22 999	26 708	3 894	17%

Võrreldes kuue aasta taguse ajaga on laenutuste arv kahanenud 15% võrra, seda on rohkem kui lugejate (-8%) ja külastajate (0%) muutus.

Rõngu raamatukogu külastuste arvu märkimisväärne kasv ei peegeldu lugejate ja laenutuste arvu muutuses, kus trend on kahanev. Suuremat kahanemist laenutuste osas näitavad ka Elva, Rannu ja Valguta. Viimase puhul on trend selgitatav väheneva lugejate arvuga, Elva ja Rannu puhul mitte otseselt.

Positiivsena torkab silma Hellenurme, kus kuue aastaga on laenutuste arv üle 60% kasvanud. Seda trendi on selgitatud raamatukogu töötaja aktiivse tegevusega uute raamatute tutvustamisel ja mitmetest raamatutest koosnevate „laenutuskomplektide“ ettevalmistamisega lugejatele. Viimast kinnitas ka asutuse külastus.

Tabel 17. Laenutuste arv (sh kohalkasutus)

	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Muutus	Muutus %
Aakre	3979	4501	3641	3792	3608	3219	-760	-19%
Elva	77439	65768	67605	65642	70960	68425	-9014	-12%
Konguta	2587	2771	2695	2559	2491	2379	-208	-8%
Puhja	12183	12183	11561	13419	11965	11529	-654	-5%
Ulila	4236	4282	4110	4370	4011	3808	-428	-10%
Uula	5813	5483	6096	5833	5102	5005	-808	-14%
Rannu	6900	6962	5822	5484	4942	3735	-3165	-46%
Sangla	1395	1388	1375	1124	1080	1090	-305	-22%
Rõngu	16653	14448	11980	8391	8269	9317	-7336	-44%
Hellenurme	3199	3831	4119	4770	5114	5204	2005	63%
Koruste	802	816	845	707	714	749	-53	-7%
Teedla	2670	3404	3822	3257	3377	2619	-51	-2%
Valguta	1736	2109	1659	1344	1379	1032	-704	-41%
Kokku	139 592	127 946	125 330	120 692	123 012	118 111	-21 481	-15%

Teavikute fondi suurusjärk on püsinud 160 tuhande ühiku juures.

Tabel 18. Teavikute fondi suurus

	2019	2020	2021	2022	2023	Teavikute arv / lugejate arv	Laenutuste arv / teavikute arv
Aakre	8 503	8 697	9 048	8 989	9 121	81,4	0,4
Elva	58 388	56 712	57 401	56 267	56 496	23,4	1,3
Konguta	17 375	17 357	13 374	13 934	13 494	89,4	0,2
Puhja		14 207	13 978	14 038	14 053	36,7	0,9
Ulila	9 889	9 657	9 172	9 373	9 579	77,9	0,4
Uula	9 300	9 049	8 867	8 701	8 639	80,7	0,6
Rannu	22 984	19 665	19 924	19 702	18 524	61,5	0,3
Sangla	7 709	7 134	6 901	6 895	6 602	101,6	0,2
Rõngu	14 243	14 063	13 855	14 016	14 232	37,5	0,6
Hellenurme	2 977	3 023	3 246	3 306	3 428	76,2	1,5
Koruste	Rõnguga ühine fond						
Teedla	6 146	6 166	6 057	6 024	6 067	99,5	0,6
Valguta	3 759	3 830	3 957	4 805	4 228	105,7	0,3
Kokku	161 273	169 560	165 780	166 050	164 463	39	0,7

Laste ja noorte osakaal lugejate hulgas on kõrgeim Rannu, Elva, Puhja ja Konguta raamatukogudes ehk kohtades, mis paiknevad üldhariduskoolide vahetus läheduses. Laste ja noorte külastused moodustavad umbes poole Rõngu ja Elva raamatukogude külastustest.

Tabel 19. Raamatukogude tegevusnäitajad (1)

	Avatud nädalas (t)	Lahtioleku päevad	Lugejate arv	Lapsi lugejatest	Külastuste arv	Laste % külastajatest
Aakre	36	213	112	24%	1 290	20%
Elva	45	286	2629	37%	43 353	45%
Konguta	30	224	151	33%	1 154	24%
Puhja	40	216	385	35%	4 504	24%
Ulila	20	136	112	14%	1 036	18%
Uula	20	210	79	16%	1 648	4%
Rannu	30	219	230	45%	2 789	39%
Sangla	17	130	53	9%	529	6%
Rõngu	36	246	402	29%	7 787	52%
Hellenurme	25,5	178	50	4%	1 232	2%
Koruste	5	51	10	20%	146	7%
Teedla	14	82	53	13%	842	24%
Valguta	14	90	27	4%	380	1%
Kokku	307	2281	4293	34%	66 690	40%

Laenutuste arv külastaja kohta on kõrgeim väikestes haruraamatukogudes (Koruste, Hellenurme, Ulila). Keskmine laenutuste arv raamatukogu lahtiolekupäeva kohta on Elvas (240), teistes oluliselt väiksem. Kui Elva (ja Rõngu) raamatukogu mitte arvestada, on valla teistes raamatukogudes keskmiselt üks külastaja lahtioleku tunni kohta, mitmes tegevuskohas sellestki vähem.

Tabel 20. Raamatukogude tegevusnäitajad (2)

	Laenutusi kokku	Laenutusi / külastaja	Laenutusi päevas	Külastusi päevas	Külastusi tunnis
Aakre	3 219	2,5	15,1	6,1	0,7
Elva	68 425	1,6	239,2	151,6	18,5
Konguta	2 379	2,1	10,6	5,2	0,7
Puhja	11 529	2,6	53,4	20,9	2,2
Ulila	3 808	3,7	28,0	7,6	1,0
Uula	5 005	3,0	23,8	7,8	1,6
Rannu	3 735	1,3	17,1	12,7	1,8
Sangla	1 090	2,1	8,4	4,1	0,6
Rõngu	9 317	1,2	37,9	31,7	4,2
Hellenurme	5 204	4,2	29,2	6,9	0,9
Koruste	749	5,1	14,7	2,9	0,6
Teedla	2 619	3,1	31,9	10,3	1,2
Valguta	1 032	2,7	11,5	4,2	0,5
Kokku	118 111	1,8	51,8	29,2	4,2

Valla raamatukogudes on töötajaid kokku ligi 15 töökoha koormuse jagu – 6 asutuse juhatajat, 5,8 raamatukoguhoidjat ja 3 erinevat spetsialisti (Elva). Palgafond kokku on u 300 tuhat eurot aastas.

Tabel 21. Raamatukogude personal

	Juhataja	Raamatukoguhoidja	Spetsialist	Tööjõukulu aastas
Aakre	1			18 500
Elva	1	1,5	3	115 200
Konguta (Annikoru)	1			18 500
Puhja	1			20 900
Ulila		0,5		9 600
Uula (Rämsi)		0,5		9 600
Rannu	1	0,6		31 500
Suure-Rakke		0,4		7 100
Rõngu	1	0,6		44 300
Hellenurme		0,8		16 200
Koruste		0,125		1 800
Teedla		0,4		8 100
Lapetukme		0,375		5 400
Kokku	6	5,8	3	306 700

Raamatukogude tegevuspinnad on üldiselt väikesed, jäädes 50–150 m² vahele, erandiks on Elva raamatukogu. Valdav osa raamatukogudest paikneb teis(t)e asutustega samas hoones (või kortermaja korteris).

Tabel 22. Raamatukogude pinnaandmed

Asustusüksus	Hoone	Hoone pind (m ²)	ANK pind	RMTK pind	Kult pind	Muu pind
Aakre	Aakre Rahvamaja - raamatukogu	900		180	578	142
Elva	Elva Gümnaasium	6155		541		5614
Annikoru	Konguta raamatukogu - korterelamu	88		88		0
Puhja	Puhja seltsimaj/kool	893	87	120		686
Ulila	Ulila raamatukogu - huvikeskus	761	300	80	332	49
Rämsi	Uula raamatukogu - huvikeskus	352	139	63	150	0
Rannu	Rannu rahvamaja	2505		154	2100	251
Suure-Rakke	Sangla raamatukogu	417		28		389
Rõngu	Rõngu kogukonnakeskus	262		151		112
Hellenurme	Palupera raamatukogu - kultuurimaja	633		55	250	328
Koruste	Koruste raamatukogu - elamu	51		51		0
Teedla	Teedla raamatukogu - korterelamu	45		45		0
Lapetukme	Valguta seltsimaja - raamatukogu	400		99	301	0

Raamatukogude eelarvekulud kokku on u 575 tuhat eurot aastas, millest enam kui 2/5 on Elva raamatukogu kulud. Väikeste tegevuskohtade pidamise kulud jäävad suurusjärku 10–20 tuhat eurot aastas.

Tabel 23. Raamatukogude eelarved 2025

	Tööjõu- kulud ¹⁰	Majandamis- kulud	Tööjõukulud (Haldus)	Majandamiskulud (Haldus)	Kokku	Koormus	Pind (m ²)
Aakre	18 000	6 000		4 000	28 000	1,0	180
Elva	149 000	59 000	14 000	18 000	240 000	5,5	541
Konguta (Annikoru)	18 000	16 000			34 000	1,0	88
Puhja	22 000	23 000			45 000	1,0	120
Ulila	10 000	5 000			15 000	0,5	80
Uula (Rämsi)	10 000	5 000			15 000	0,5	63
Rannu	31 000	14 000		6 000	51 000	1,6	154
Suure-Rakke	8 000	2 000			10 000	0,4	28
Rõngu	43 000	37 000		11 000	91 000	1,6	151
Hellenurme	17 000			2 000	19 000	0,8	55
Koruste	2 000			2 000	4 000	0,1	51
Teedla	9 000			2 000	11 000	0,4	45
Lapetukme	6 000			5 000	11 000	0,4	99
Kokku	343 000	167 000	14 000	50 000	574 000	15	1 654

Kokkuvõtvalt, raamatukogude reform on Elva vallas tegemata. Suur osa Eesti teistest omavalitsustest on mingil ajahetkel peale 2017. a ühinemisi moodustanud keskraamatukogud ja muutnud juhtimisstruktuuri. Elvas valitseb asutuste ja tegevuskohtade paljus. Silma torkab 3–4 tegevuskoha väga väike lugejate ja külastuste arv, samuti on nende kohtade puhul tegemist enamasti amortiseerunud kinnisvaraga.

¹⁰ Siin ja ka teistes valdkondades: eelarvetes toodud tööjõukulude kogusumma erineb personali andmetes välja toodud kogukuludest. Erinevus tuleneb alusandmetest: eelarvete tabelis toodud summade aluseks on vallaeelarve, personali puhul töökohtade tarifitseerimine koos vastava töökohta kuupalgaga. Võib eeldada, et eelarves on tööjõukulude real kajastatud mingid täiendavad kulud, mida tarifitseerimine ei sisalda.

2.4 Noortekeskused

Asutuse tüübilt on noortekeskuste pilt hästi mitmekesine – kahte noortekeskust haldab lepingu alusel MTÜ, üks on omavalitsuse hallatav asutus ja neli on erinevate hallatavate asutuste allüksused (Tabel 24). Niisiis keskne noorsootööd korraldav/koordineeriv asutus Elva vallas puudub.

Tabel 24. Elva valla noortekeskused

#	Üksus	Asustusüksus	Asutus/ jur isik	Üksuse tüüp
1	Avatud Hellenurme Noortekeskus	Hellenurme	MTÜ Avatud Hellenurme Noortekeskus	Muu jur isik
2	Avatud Rõngu Noortekeskus	Rõngu	Rõngu Rahvamaja	Allüksus
3	Elva Avatud Noortekeskus	Elva	Elva Huviala- ja Koolituskeskus	Allüksus
4	Puhja Avatud Noortekeskus	Puhja	Puhja Kool	Allüksus
5	Rannu Avatud Noortekeskus	Rannu	Rannu Rahvamaja	Allüksus
6	Ulila Keskus	Ulila	MTÜ Sooveere	Muu jur isik
7	Uula Huvikeskus	Rämsi	Uula Huvikeskus	Hallatav asutus

Peaaegu kõik noortekeskused tegutsevad mõne teise asutusega samas hoones, v.a Avatud Hellenurme Noortekeskus, mis rendib pinda erasektorilt, paiknedes rahvamajast ja raamatukogust u 800 m kaugusel.

- Avatud Rõngu Noortekeskus asub Rõngu Rahvamajas, samas tegutseb ka eakate päevakeskus sama asutusena. Hoone seisukord on hea.
- Elva Avatud Noortekeskus asub Elva Huviala- ja Koolituskeskuse (valla huvikool) ruumides. Vabade aegade olemasolul on võimalik kasutada ka huvikooli teisi ruume. Hoone seisukord on hea.
- Puhja Avatud Noortekeskus asub Puhja Kooli kõrval samas hoones raamatukogu ja eakate päevakeskusega. Samuti tegutseb seal erasektori loomeruum. Hoone seisukord on rahuldav.
- Rannu Avatud Noortekeskus asub Rannu Rahvamaja kõrval hoones, kus tegutsevad veel eakate päevakeskus ja perearst. Samuti on hoones veel välja renditud pinda. Hoone seisukord on rahuldav.
- Ulila Keskuses asub lisaks raamatukogu. Hoone 3-korruseline tiib seisab tühjana, kasutusel on madalam osa. Hoone seisukord on rahuldav (3-korruseline tiib amortiseerunud).
- Uula Huvikeskus asub samas hoones raamatukoguga. Hoone seisukord on rahuldav.

Noortekeskuste tegevusandmestik on lünklik. Mitmed tegevuskohad ei pea logiraamatut. Järgnevalt on välja toodud möödunud kuue tegevusaasta andmed, mis olid kättesaadavad.

Küllastuste arvu kohta on tervikpilt olemas aastate 2023 ja 2024 kohta. Mõlemal aastal külastas noortekeskuseid ligikaudu 12 000 noort (Tabel 25). Hoolimata piirkondade elanike ja noorte arvu disproportsioonidest, ei ole küllastajate arvukus sama tugevalt varieeruv. Eriti torkab see silma Elvas (noorte arvu arvestades võiks küllastuste arv märksa suurem olla). Suur küllastuste arv mõnes väiksemas piirkonnas (Ulila ja Uula)

võrrelduna näiteks Rõngu ja Rannuga tekitab küsimuse andmete märkimise metoodika kohta.

Tabel 25. Külastuste koguarv

Külastuste koguarv	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Avatud Hellenurme Noortekeskus	990	945	801	426	671	696
Avatud Rõngu Noortekeskus	2 448	2 259	1 728	1 059	1 292	1 594
Elva Avatud Noortekeskus	3 320	2 182	997	2 055	2 223	2 448
Puhja Avatud Noortekeskus				2 344	2 419	2 356
Rannu Avatud Noortekeskus	2 399	2 705	961	2 616	2 117	1 821
Ulila Keskus				2 002	2 150	1 650
Uula Huvikeskus					1 114	1 820
Kokku					11 986	12 385

Unikaalsete külastajate arv kõikides noortekeskustes kokku küündib u 800 nooreni. See tähendab, et 37% Elva valla 7–18-aastastest¹¹ lastest on noortekeskustes käinud.

Elva ja Puhja aastapõhised andmed ei ole täpsed¹².

Tabel 26. Unikaalsete külastajate arv

Unikaalsete külastuste arv	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Avatud Hellenurme Noortekeskus	67	60	50	47	59	62
Avatud Rõngu Noortekeskus	195	180	165	93	127	145
Elva Avatud Noortekeskus*	243	214	121	202	178	166
Puhja Avatud Noortekeskus*				166	184	254
Rannu Avatud Noortekeskus	179	156	116	156	107	96
Ulila Keskus				47	48	45
Uula Huvikeskus					87	89

Unikaalse isiku poolt tehtud noortekeskuse külastuste arv aastas varieerub 10–36 vahel (s.t, üks isik käib noortekeskuses aastas 10 kuni 36 korral). Vaja on meeles pidada, et andmete kogumise metoodikad ja nende täpsus noortekeskustes on erinev.

Tabel 27. Aastakeskmise külastuste arv unikaalse isiku poolt

Külastusi unikaalse isiku poolt	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Avatud Hellenurme Noortekeskus	14,8	15,8	16,0	9,1	11,4	11,2
Avatud Rõngu Noortekeskus	12,6	12,6	10,5	11,4	10,2	11,0
Elva Avatud Noortekeskus*	13,7	10,2	8,3	10,2	12,5	14,8
Puhja Avatud Noortekeskus*				14,2	13,2	9,3
Rannu Avatud Noortekeskus	13,4	17,3	8,3	16,8	19,8	19,0
Ulila Keskus				42,6	44,8	36,7
Uula Huvikeskus					12,8	20,4

¹¹ Vanema vanusegrupi külastuste arv on marginaalne ja nende arvestamine alandaks osakaalu märkimisväärselt.

¹² Aastapõhised andmed puuduvad. Kajastatud on suurima külastajate arvuga kuu unikaalsed külastajad korrutatuna koefitsiendiga 1,8.

Noortekeskuste lahtiolekupäevade arv ja lahtiolekutundide arv on varieeruv. Üldjuhul on noortekeskused suvekuudel (koolivaheaegadel) suletud.

Tabel 28. Kohtumiste arv

Kohtumiste arv	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Maksimaalne lahtioleku päevade arv aastas	Lahtiolek nädalas (h)
Avatud Hellenurme Noortekeskus							208	16
Avatud Rõngu Noortekeskus							208	20
Elva Avatud Noortekeskus	199	153	150	170	171	178	260	29,5
Puhja Avatud Noortekeskus				158	162	140	208	24
Rannu Avatud Noortekeskus	136	142	91	166	130	129	260	30
Ulila Keskus							260	30
Uula Huvikeskus							208	16

Külastajatest on ligikaudu 2/3 vanuserühmas 7–11 eluaastat, viiendik vanuses 12–16 eluaastat. Vanemas vanuserühmas noorte (17–26) külastatavus on marginaalne.

Tabel 29. Külastajate vanusjaotus (vastavaid andmeid kogunud noortekeskused)

Elva		0-6	7-11	12-16	17-19	20-26	27+
2019		2%	72%	18%	4%	4%	1%
2020		1%	75%	20%	2%	1%	2%
2021		0%	77%	20%	1%	1%	0%
2022		6%	63%	17%	4%	5%	0%
2023		3%	73%	15%	1%	5%	3%
2024		3%	66%	20%	3%	2%	6%

Rannu		0-6	7-11	12-16	17-19	20-26	27+
2019		2%	49%	44%	2%	1%	2%
2020		5%	61%	30%	2%	2%	1%
2021		3%	59%	35%	1%	2%	0%
2022		6%	69%	24%	0%	1%	0%
2023		2%	73%	24%	0%	0%	0%
2024		0%	78%	22%	0%	0%	0%

Puhja		0-6	7-11	12-16	17-19	20-26	27+
2022		1%	66%	29%	1%	2%	0%
2023		1%	67%	26%	3%	3%	1%
2024		2%	65%	22%	6%	4%	1%

Noortekeskuste personali arvestus on osalt hinnanguline, kuna ükski neist ei ole eraldiseisev asutus ning mitmel juhul (Rõngu, Rannu, Ulila, Uula) osutatakse samal tegevuspinnal erinevaid teenuseid.

Hinnanguliselt on teenusega otseselt seotud u 7,5 koormuse jagu töökohti palgafondiga ligikaudu 150 tuhat eurot aastas.

Tabel 30. Noortekeskuste personal

Tegevuskoht	Juhataja	Noorsootöötaja	Tööjõukulu aastas
Hellenurme		0,4	8 700
Rõngu	0,4	1	27 300
Elva		2	38 500
Puhja	0,4	0,6	19 400
Rannu	1	0,6	35 300
Ulila	0,6		10 600
Uula (Rämsi)	0,5		10 000
Kokku	2,9	4,6	149 800

Samuti ei ole täpselt võimalik määratleda teenuse osutamiseks kasutatavate ruumide suurust, kuna mitmed pinnad on ühiskasutuses teiste funktsioonidega. Siiski võrreldes kasutuses pinda potentsiaalsete klientide arvuga, torkab eelkõige silma Elva ruumide pinna väiksus. Seevastu mitmes väiksema külastajate arvuga tegevuskohas ei ole nii suure pinna olemasolu vajalik.

Tabel 31. Noortekeskuste pinnaandmed

Asustus-üksus	Hoone	Hoone pind (m ²)	ANK pind	RMTK pind	Kult pind	Muu pind
Hellenurme	Hellenurme noortekeskus	300	167			133
Rõngu	Rõngu Rahvamaja	961	200		761	0
Elva	Elva Huviala- ja koolituskeskus	546	80			466
Puhja	Puhja raamatukogu – päevakeskus - noortekeskus	893	87	120		686
Rannu	Barbara külakeskus	833	415			418
Ulila	Ulila raamatukogu - huvikeskus	761	300	80	332	49
Rämsi	Uula raamatukogu - huvikeskus	352	139	63	150	0

Kuna noortekeskused ei ole eraldiseisvad asutused, siis on teenuse osutamise kulud eristatud asutuste üldeelarvest ja kulud osalt hinnangulised. Teenuse osutamiseks vallas kulub aastas suurusjärgus 225 tuhat eurot, millest 3/4 on tööjõukulu.

Tabel 32. Noortekeskuste eelarved 2025

	Eraldised	Tööjõukulud	Majandamiskulud	Kokku	Koormus	Pind (m ²)
Hellenurme	16 000	10 000	6 000	16 000	0,4	167
Rõngu		30 000	9 000	39 000	1,4	200
Elva		40 000	5 000	45 000	2,0	80
Puhja		20 000	5 000	25 000	1,0	87
Rannu		36 000	6 000	42 000	1,6	415
Ulila			13 000	13 000	0,6	300
Uula (Rämsi)		31 000	13 000	44 000	0,5	139
Kokku	16 000	167 000	57 000	224 000	7,5	1 388

Kokkuvõtvalt, noortekeskuste pilt on kirju ja vajaks korrastamist. Sama kinnitas ringkäik asutustes. Mõnel pool ei oma töötajat kasutada olevatest ressurssidest ülevaadet, sest need on eelarveliselt teiste asutuste hallata. Samuti ei saa rääkida ühtsest teenusstandardist, sest puudub keskne juhtimine.

3 TEENUSMUDELID

3.1 Võimalikud alternatiivid

Diskussiooni ja sellele järgnevate otsuste alusmaterjalina on konstrueeritud erinevad võimalikud teenusmodelid. Seejuures ei ole püütud leida ühte kõiki kolme asutuse tüüpi hõlmavat käsitlust. Seadusest tulenevalt ei ole see võimalikki (raamatukogu ei tohi kuuluda mõne muu asutuse koosseisu ja vastupidi).

Potentsiaalseid lähenemisi on võrreldus nn 0-alternatiiviga – millised on erinevused võrreldes praeguse olukorra jätkumisega.

Raamatukogude puhul saab rääkida kahest põhimõttelisest lähenemisest:

1. 0-alternatiiv ehk praeguse olukorra jätkumine (peale Rahvaraamatukogu seaduse muudatuse jõustumist eeldatavalt 2026. a keskel ei ole see enam võimalik)
2. Keskraamatukogu alternatiiv ehk kõikide raamatukogude ühendamine üheks hallatavaks asutuseks

Teoreetiliselt on võimalik ka nende kahe vahepeale jäävad võimalused, näiteks piirkondlike keskraamatukogude alternatiiv. Rahvaraamatukogu seaduse muudatuse valguses ei ole see aga mõistlik, kuna seadusega nähakse ette ühe keskraamatukogu moodustamine omavalitsusse.

Rahvamajade puhul saab rääkida kolmest võimalikust variandist:

1. 0-alternatiiv (puudub väljastpoolt tulev sund midagi ümber korraldada)
2. Teenusepõhine alternatiiv ehk ühe keskse rahvakultuuriasutuse moodustamine mitme tegevuskohaga. Selle alternatiivi puhul on veel omakorda alamalternatiive:
 - a. Rahvamajade koondamine SA Elva Kultuur ja Sport juhtimise alla
 - b. Ühe keskse omavalitsuse hallatava kultuuriasutuse loomine, sh Elva Kultuurimaja viimine selle alluvusse
 - c. Ühe keskse kultuurivaldkonna SA loomine ja rahvamajade koondamine selle alluvusse
3. Piirkonnapõhine alternatiiv ehk nn kogukonnakeskuse mudel (mitmete täiendavate funktsioonide koondamine piirkondliku rahvamaja koosseisu)

Noortekeskuste puhul on sarnaselt rahvamajadele kolm võimalust:

1. 0-alternatiiv (ka siin puudub väline sund ümberkorralduste tegemiseks)
2. Teenusepõhine alternatiiv ehk ühe keskse noorsootöösutuse moodustamine mitme tegevuskohaga
3. Piirkonnapõhine alternatiiv – sama mudel, mis rahvamajade puhul (ühel taristul ühe asutuse koosseisus mitu erinevat funktsiooni)

Lisaks on teoreetiliselt võimalik tsentraliseerida ühte asutusse nii rahvamajad kui ka noortekeskused, lisades sinna veel näiteks päevakeskused – tulemuseks on nn **elukaare keskus**.

Järgnevalt on võimalikke alternatiive lähemalt kirjeldatud ja välja toodud nende peamised plussid ning miinused. Viimased lähtuvad ennekõike vallavalitsuse kui

analüüsi tellija vaatepunktist. Konkreetse asutuse seisukohalt vaadatuna on need tõenäoliselt mõnevõrra teistsugused. Samuti eksisteerib ka veel teenuse tarbijate vaade.

3.2 0-alternatiiv

0-alternatiiv tähistab praeguse olukorra jätkumist. Tulenevalt kasutusstatistikast võib reorganiseerida ja/või sulgeda mõned tegevuskohad, kuid üldvaates midagi ei muutu.

Raamatukogude puhul ei ole 0-alternatiiv tõsiseltvõetav lähenemine tulenevalt seaduse muutumisest. Selle kohaselt tuleb eeldatavalt 2026. a keskepaigast omavalitsustes luua üks keskraamatukogu, mis tähendab, et igal juhul tuleb olemasolevad asutused liita üheks tervikuks.

Rahvamajade puhul on 0-alternatiiv realistlik valik, kuna väljastpoolt tulev sund reorganiseerimiseks puudub. Elanikkonna arvu vähenemine väiksemates kohtades (ennekõike Hellenurmes¹³, Lapetukmes ja Räämsis) võib viia hoonete sulgemise või üleandmiseni külaseltsidele, kuid põhimõttelist muudatust see kaasa ei too.

0-alternatiivil on miinuseid plussidest rohkem ja need on kaalukamad:

Plussid	Miinused
<ul style="list-style-type: none">• Piiratud ressursside tingimustes on iseotsustusvõime suur (rahvamajade vaates)• Stabiilsuse jätkumine – ei teki muudatustega kaasnevat segadust	<ul style="list-style-type: none">• Mudel ei ole efektiivne – ruumi (pinda) palju, tegevust vähe• Puudub tugev eestvedaja• Fragmenteeritud lähenemine – ühisosa on vähene, „aetakse oma asja“• Vahendite (personal, tehnika) jagamine on komplitseeritud

Kindlasti saab öelda, et ka praeguse korralduse puhul on võimalik ühisosa suurendada, leppida kokku vallaüleses sihiseades jne. Samas senine praktika seda ei kinnita – keskset koordineerimist ei ole välja kujunenud, kuigi koostööd tehakse. Niisiis on soovitatav praegune korraldus keskpikas perspektiivis üle vaadata.

¹³ Sisulist tegevust on juba praegu väga vähe.

Noortekeskuste puhul tähendab 0-alternatiiv praeguse asutuste pluralismi jätkumist (iga keskus on allüksusena erineva asutuse koosseisus). Kuigi väljastpoolt tulevat sundi sarnaselt rahvamajadele ei ole, on soovitatav praegust korraldust muuta, kuna plüsse peaaegu ei ole, miinused on aga kaalukad:

Plussid	Miinused
<ul style="list-style-type: none"> • Stabiilsuse jätkumine – ei teki muudatustega kaasnevat segadust 	<ul style="list-style-type: none"> • Ebaühtlane teenusstandard, sh noorsootöö käsitlus • Puudub osapool valdkonna ressursside eest seismisel – organisatsiooni ei ole • Puudub tugev eestvedaja, kuigi võrgustik võib teatud määral toimida

3.3 Teenusepõhine lähenemine

3.3.1 Rahvamajad

Rahvamajade kontekstis tähendab teenusepõhine lähenemine sisulises mõttes tsentraliseerimist. Selles vaates alamalternatiivid üksteisest ei erine (tegemist on valikuga juriidilise isiku osas). Kuigi muudatusprotsess oleks tõenäoliselt keeruline ja aeganõudev, on lähenemisel mitmeid olulisi plüsse:

Plussid	Miinused
<ul style="list-style-type: none"> • Administreerimine lihtsustub (dokumentatsioon, haldusküsimused, eelarvestamine jms) • Selged ja mitte-dubleerivad tööülesanded • Suurem võimekus sündmusi jms korraldada (ressursid on konsolideeritud) • Piirkondadevahelise kultuurilise läbikäimise kasv (ühe asutusena tegutsedes on hõlpsam publikut eri piirkondade sündmustele organiseerida) 	<ul style="list-style-type: none"> • Teatud määral väheneb asutuste iseotsustusvõime, väljendudes ennekõike juhtide vastuseisus • Muudatusprotsess on tervikuna keeruline ja aeganõudev

Juriidilise vormi vaates saab rääkida kolmest võimalusest:

1. Rahvamajade koondamine SA Elva Kultuur ja Sport juhtimise alla – juba praegu haldab sihtasutus valla kõige suuremat kultuuriasutust, seega vastav kogemus on olemas. Küll aga eeldab teiste asutuste liitmine eraldi valdkonnajuhi (kultuur) töökoha loomist.
2. Ühe keske kultuurivaldkonna SA loomine ja rahvamajade koondamine selle alluvusse – see lähenemine tähendaks SA tegevuse lõpetamist praegusel kujul. Uue sihtasutuse näol tekiks selge fookusega (kultuur) sihtasutus. Eraldi

lahendust vajaksid sel juhul spordi ja turismi valdkonnad, mis praegu kuuluvad sihtasutuse ülesannete hulka.

3. Ühe keskse omavalitsuse hallatava kultuuriasutuse loomine, sh Elva Kultuurimaja viimine selle alluvusse – tähendaks samuti SA tegevuse lõpetamist, sest praegune SA on loodud muuhulgas Elva Kultuurimaja haldamiseks. Ka siin vajaksid sport ja turism uut lahendust.

Rahvamajade poolt pakutavad teenused¹⁴ saab grupeerida järgmiselt:

- Põhitegevused (piirkonna kultuuritegevuse eestvedamine, kontserdid, kinoõhtud, näitused, rahvapeod, rahvakultuuriga seotud tegevused)
- Kogukonnale suunatud tegevused (külaseltsidele tegevusruumide pakkumine, kogukonnaköök, huvi- ja spordiringid)
- Toetavad tegevused¹⁵ (ruumide ja tehnika rent, sh kaugtöövõimalused, abistamine sündmuste korraldamisel)

Teenusepõhise mudeli rakendamine rahvamajade puhul eeldab senise juhtimiskorralduse põhjalikku reformi. Samuti võib oletada, et üldjuht tuleb värvata praeguse süsteemi väliselt, et muudatus õnnestuks. Samuti vajavad töötajaskond ja tööülesanded tervikuna üle vaatamist.

Paralleelselt on otstarbekas vaatluse alla võtta väiksemad keskused – Aakre, Annikoru, Hellenurme, Lapetukme, Räämsi ja Ulila. Nendes võiks teenuste osutamise delegeerida sotsiaalpartneritele¹⁶. See tähendab, et kinnisvara antakse külaseltsidele kas üle või kasutada pikaajaliste lepingute alusel. Samuti lepatakse kokku vallapoolne toetus ja minimaalsed tegevused. Ülejäänud osas on haldaja oma tegevustes vaba. Delegeerimise puhul on põhiküsimuseks tugeva ja motiveeritud kohapealse partneri olemasolu, et tegevus soiku ei jääks.

Alternatiiv on säilitada/luua keskuses vallapoolse kogukonnajuhi ametikoht, kelle vastutusalasse kuuluvad nii seltsitegevus, noorte ruumid kui ka raamatute laenutamine.

Delegeerimine on rakendatav nii teenuse- kui ka piirkonnapõhise mudeli (kirjeldatud peatükis 3.4) korral.

Samuti vajab üle vaatamist (ja optimeerimist) tegevuskohtade võrgustik. Kinnisvara vaadet on käsitletud peatükis 3.5.1.

¹⁴ Ei sõltu konkreetsest korraldusmudelist.

¹⁵ Ruumide kasutamisega seotud teenuseid saavad osutada nii rahvamajad, raamatukogud kui noortekeskused lähtuvalt konkreetse rentniku vajadustest. Kui tahta ruumide rentimist konkreetsemalt eesmärgistada, tuleks kaaluda keskse ruume puudutava info- ning rentimiskeskonna loomist. Perspektiivis võiks see hõlmata valla kogu kinnisvara.

¹⁶ Nii on näiteks teinud Saue vald Harjumaal – hallatavaks asutuseks on kultuuri- ja huvikeskus (4 tegevuskohta suuremates keskustes) ning lisaks tegutseb 10 seltsimaja üle kogu valla, mille haldajateks on kohalikud kogukonnad.

3.3.2 Raamatukogud

Raamatukogude puhul on teenusepõhine lähenemine ainus korraldusmudel. Seadusest tulenevalt ei saa raamatukogud kuuluda ühegi teise asutuse koosseisu. Seadusemuudatustega sätestatakse aga omavalitsustele kohustus keskraamatukogude moodustamiseks seniste mitmete asutuste baasil.

Üldiselt on konsolideerimisel positiivseid külgi rohkem:

Plussid	Miinused
<ul style="list-style-type: none">• Lihtsam administreerimine• Selge juhtimistasandi tekkimine (praegu on raamatukoguhoidjad ühtlasi juhid ja vastupidi)• Lihtsam töökorraldus, sh asendamine haigestumiste ja koolituste puhul	<ul style="list-style-type: none">• Teatud määral väheneb tegevuskohtade iseotsustusvõime

Tõenäoliselt ei ole raamatukogude reformile ka erilist vastuseisu oodata. Intervjuudest ilmnas, et pigem nähakse seda positiivse arenguna.

Pigem on küsimus raamatukogu funktsioonides. Rahvaraamatukogude seadus sätestab n-ö miinimumnõuded, mida täita. Ei ole aga keelatud raamatukogudele täiendavaid ülesandeid määratleda. Ka Elva valla arengukavas on juttu raamatukogude kogukonnakeskusteks kujundamisest¹⁷.

Käesoleva analüüsi raames läbi viidud ideekorje tulemusena leiti, et raamatukogude põhifunktsioon on jätkuvalt traditsiooniline raamatute laenutamine, seda nii tavapärasel viisil kui ka raamatukapi abil, samuti teaduskirjanduse kättesaadavuse tagamine. Täiendavalt nähti, et raamatukogud võiksid osutada veel mitmeid muid teenuseid/viia ellu tegevusi:

- Kirjandusõhtud erinevatele siht- ja vanusegruppidele
- Arvuti kasutamise võimaluste pakkumine ja vajadusel IT-alase toe osutamine, samuti skaneerimise ning printimisvõimaluse pakkumine
- Raamatuklubide tegevuse koordineerimine
- Piirkonna ajaloo säilitamine ja kogumine
- Kaugtöö tegemise võimaluste pakkumine
- Omaette olemise võimaluse pakkumine lugemiseks, õppimiseks, töötamiseks vms
- Teemaatiliste koolituste/seminaride korraldamine
- Turismiinfo pakkumine
- Näituste korraldamine
- Külaseltsidele tegevusruumide pakkumine
- Ruumide rent

¹⁷ Analüüsi käigus ilmnas, et kogukonnakeskustena nähakse siiski ennekõike rahvamaju.

Niisiis võiksid raamatukogud täita mitmekesisemat rolli. Raamatukogude täienenud funktsioonidest saab tuua mitmeid näiteid:

- Koroonapandeemia ajal kujunes Viljandi Linnaraamatukogust oluline keskus neile, kelle e-teenuste kasutamise alased teadmised olid tagasihoidlikud. Raamatukogutöötajad aitasid neil mitmeid toiminguid teostada, sh koostada ja printida tööendeid jms.
- Viimsi raamatukogus on võimalus 3D-printimiseks, lamineerimiseks, saadete salvestamiseks (olemas on stuudio). Lisaks on seal omaette töötamiseks individuaalboxid. Korraldatakse temaatilisi sündmusi, lugemisõhtuid jms. Ühtlasi saab eksponeerida näituseid.
- Viimasel ajal tuuakse palju näiteks hiljuti Helsingis avatud Oodi keskust. Kuigi mastaap on Elvaga võrreldes hoopis midagi muud, pakub see siiski mitmeid arendusideid. Lisaks traditsiooniliste funktsioonidele on seal võimalik mängida video- ja lauamänge, rentida stuudioid ja viia läbi mitmesuguseid üritusi. Eraldi ala on kujundatud (väike)lastega peredele. Samuti täidab Oodi Euroopa Liidu ja Helsingi linna teabekeskuse funktsioone.

Teenusepõhise mudeli rakendamine raamatukogude puhul eeldab juhtimisstruktuuri reformi – asutusele üldjuhi palkamist, töötajaskonna ülesannete määratlemist, ühtse palgasüsteemi väljatöötamist jms. Samuti vajab üle vaatamist (ja optimeerimist) tegevuskohtade võrgustik ning sellega seonduvalt ka ametikohad. Kinnisvara küsimusi on käsitletud peatükis 3.5.1.

3.3.3 Noortekeskused

Teenusepõhine mudel tähistab noortekeskuste puhul sarnaselt rahvamajadele tsentraliseerimist, s.t, luuakse hallatava asutusena noorsootöökeskus, millel on mitu tegevuskohta. Arvestades praegust killustatust, on keskse mudeli plussid kaalukamad kui miinused:

Plussid	Miinused
<ul style="list-style-type: none"> • Strateegilisem ja koordineeritum juhtimine, sh võimalus juhtida finantse sihipärasemalt • Juhtimise kõrgem kvaliteet, sh ühine väärtusruum • Sisutegevuse võimekuse kasv (projektid, rahvusvaheline noorsootöö) • Paremad võimalused kompetentside arendamiseks ja spetsialiseerumiseks • Noorsootööteenuse ühetaoline käsitlus vallaüleselt – ühtne teenusstandard • Tööülesannete selge jaotus 	<ul style="list-style-type: none"> • Olemasolevate struktuuride lõhkumine (Rõngu, Rannu) • Valdkonna täiendav finantseerimisvajadus (töökohtade ümber korraldamine) • Eri asutuste töö korraldamine samal pinnal teiste asutustega (rahvamajadega) võib keerukaks osutuda (pinna ja vahendite kasutamine, vastutuse jagamine)

Arvestades noorsootöö küllaltki spetsiifilist olemust, võib teenusekeskset lähenemist eelistatuimaks pidada. Sarnast mudelit on rakendanud mitmed teised omavalitsused. Näiteks on Rae vallas asutusena üks noortekeskus, mis tegutseb viies erinevas asukohas. Igas asukohas on sõltuvalt piirkonna noorte arvust vähemalt üks töötaja, lisaks toetavad tegevusi projektijuht ja infospetsialist. Samuti on meeskonnas kaks mobiilse noorsootöö tegijat. Sarnase mudeli järgi tegutsetakse ka Saue ja Viimsi valdades.

Noortekeskuste funktsioonid on reeglina üsna selgelt piiritletud, mida kinnitavad ka ideekorje tulemused:

- Noortele avatud ruumi pakkumine (ise olemise võimalus)
- Noorte nõustamine
- Noorte aktiivi tegevuse koordineerimine
- Noorteüritused
- (Rahvusvahelised) noorteprojektid
- Koolitused/seminarid
- Huviringid¹⁸
- Studio (näiteks muusika, taskuhäälingu saadete loomine) võimaldamine
- Videomängud
- Ruumide rent

Tegevuskohtadest vajaksid ümberkorraldusi Hellenurme, Rannu, Räämsi ja Ulila – seda ennekõike kinnisvara vaates. Viimast on täpsemalt käsitletud peatükis 3.5.1.

3.4 Piirkonnapõhine lähenemine

Raamatukogusid piirkonnapõhine lähenemine ei puuduta, sest seadusest tulenevalt peab raamatukogu olema eraldiseisev asutus.

Rahvamajade ja noortekeskuste puhul saab piirkonnapõhisest mudelist aga rääkida küll. Lihtsustatult tähendab see samas asutuses ja enamasti ka hoones mitmete erinevate teenuste osutamist – tegemist on nn kogukonnapõhise mudeliga.

Võttes arvesse Elva valla ruumimustrit, on otstarbekas vallavalitsuse poolt otse osutatavate teenuste puhul keskenduda neljale keskusele – Elvale, Puhjale, Rannule ja Rõngule.

Rõngu Rahvamaja esindab piirkonnapõhist mudelit juba praegu – ühes asutuses ja hoones on koos nii rahvamaja, noortekeskuse kui päevakeskuse funktsioonid. Mööndustega toimib sama mudeli alusel ka Rannu Rahvamaja, kuigi noortekeskus asub selle puhul kõrvalkinnistul.

Puhjas tähendaks mudeli rakendamine noortekeskuse viimist kooli alluvusest rahvamajja. Sisulises mõttes muutuks vähe, kuna noortekeskus tegutseks edasi vanal

¹⁸ Teiste omavalitsuste praktika näitab, et huviringide pakkumine ei ole noortekeskuste põhifunktsioon, samuti on ringe pigem vähe. Pakutakse neid, mille osas on noored ise ettepaneku teinud. Populaarsed on näiteks erinevad kokandusringid, lauamänguklubid, ekstreemspord, kui ruumid/väliala seda võimaldavad jms.

pinnal – Puhja Seltsimajas täiendavateks funktsioonideks ruumi ei ole. Muudatuse võiks kaasa tuua vana Puhja koolimaja rekonstrueerimine ja rahvamaja tegevuse laiendamine. See eeldab aga märkimisväärset investeeringut (hinnanguliselt 3 miljonit eurot), mis piirkonna rahvaarvu ja tendentse arvestades ei ole mõistlik.

Elva puhul ei saa rääkida samast taristust, pigem piirkonnast – suurem osa avalikest teenustest on koondunud Arbi järve ümbrusesse. Antud juhul võib (aga ei pea) noortekeskusest luua eraldiseisva hallatava asutuse ja paigutada selle pikemas perspektiivis Kaitseliidu endisesse majja vallavalitsuse taga või ehitada noortekeskuse tarbeks uus hoone (sihtgrupi suurust arvestades on praegune pind liiga väike).

Piirkonnapõhise lähenemise puhul on plussid ja miinused enam-vähem tasakaalus:

Plussid	Miinused
<ul style="list-style-type: none"> • Teenuste selge hierarhia • Kooskõla elanikkonna ruumilise paiknemisega • Tõenäoliselt kõige vähem vastuseisu tekitav lähenemine • Rohkem võimalusi oma piirkonna eripära välja toomisel 	<ul style="list-style-type: none"> • Väiksemates keskustes ei pruugi igal pool leiduda aktiivset partnerit – tegevus jääb soiku (väiksemates keskustes teenuste sotsiaalpartneritele delegeerimise puhul) • Teenuse ühtlase kvaliteedi hoidmine on keerukas • Vähene omavaheline koordineeritus, sh eesmärgistamine • Vallaülese koordineerimise/juhtimise keerukus • Töötajate tööülesannetesse on ette programmeeritud teatav ebaselgus

Funktsioonide mõttes tähendaks piirkonnapõhise mudeli rakendamine rahvamajade ja noortekeskuste tegevuste (loetletud eelmistes peatükkides) ühendamist.

Kogukonnakeskuse mudeli rakendamisega alustas hiljuti Tõrva vald, moodustades hallatava asutusena kogukonnakeskuse. Keskus koordineerib vallas kultuuri-, spordi- ja noorsootöölalast tegevust. Tegevuskohti on kuus, neist üks on noortekeskus, teine meelelahutus- ja vaba aja keskus ning ülejäänud erisuguste funktsioonidega (sõltuvalt kinnisvara võimalustest) kogukonnakeskused. Keskuse ülesannete hulka kuulub ka valdkonna kinnisvara ja taristu haldamine.

Sarnaselt teenusepõhiste mudelitele vajaks ka piirkonnapõhise puhul kinnisvara kasutamine optimeerimist.

3.5 Alternatiividest sõltumatud muudatused

Lisaks asutuste korraldusmudelitele on veel mitmeid valdkondi, milles muudatused oleksid vajalikud, kuid mis ei sõltu konkreetsest mudelist. Nendeks on:

- Teenuste osutamiseks kasutatav kinnisvara
- Haldusteemad
- Personaliarendus

3.5.1 Kinnisvara

Raamatukogude kasutuses on mitmeid kinnisvaraobjekte, mille vajalikkus ja jätkusuutlikkus on küsitavad.

- **Annikorus** asub raamatukogu Konguta Kooli (u 70 õpilast) kõrval kortermajas. Kaalumist väärrib ümberkolimine kooli ja korteriomandi realiseerimine. On tõenäoline, et realiseerimisest saadav ühekordne tulu kuluks koolis ruumide vastavaks kohandamisele. Mõnevõrra võivad väheneda majandamiskulud (praegu 16 000 eurot aastas).
- **Korustes** asub raamatukogu amortiseerunud hoones. Arvestades üliväikest lugejaskonda (10 inimest) ja Rõngu lähedust (5 km), on otstarbekas raamatukogu sulgeda ning kinnisvara realiseerida. Tegemist ei ole niivõrd kulude kokkuhoiu (palga- ja majandamiskulud on aastas kokku 4000 eurot), kuivõrd teenusevõrgu optimeerimisega.
- **Teedlas** asub raamatukogu amortiseerunud kortermajas. Kuigi sealne lugejaskond on Korustest mõnevõrra suurem (53), ei ole raamatukogu pidamine seal otstarbekas. Aastane kulude kokkuhoid ulatuks u 11 000 euroni.
- **Suur-Rakkes (Sangla)** asub raamatukogu rahuldavas seisukorras hoones. Samas on lugejaskond väike (53) ja Puhja lähedal (10 minutit sõita). Sarnaselt eelmiste tegevuskohtadega on mõttekas ka siin kinnisvarast väljuda. Aastane kulude kokkuhoid ulatuks 10 000 euroni.
- **Lapetukmes (Valguta)** asuvad raamatukogu (27 lugejat) tuleb käsitleda koostoimes seltsimajaga. Sama kehtib **Rämsi (Uula)** puhul (79 lugejat)).

Niisiis on vähemalt neli kinnisvaraobjekti, millest on otstarbekas lähiperspektiivis loobuda. Koondina ulatuks kulude kokkuhoid kuni 40 000 euroni aastas.

Lisaks raamatukogudele on Elva vallas veel teisigi kinnisvaraobjekte, mille kasutus tuleks ümber vaadata.

- **Lapetukmes** asub Valguta Seltsimaja, milles tegutseb ka raamatukogu. Seltsimaja hoone on amortiseerunud, samuti ei ole pinnakasutus efektiivne (palju ja harva kasutatavad ruumid). Hoonest u 1 km kaugusel asub Rannu Kooli Valguta õppehoone (u 10 lasteaialast ja 20 kooliõpilast). Väikese ja kahaneva elanike hulgaga piirkonnas on otstarbekas pinnakasutust optimeerida, koondades mitmed funktsioonid ühele taristule. Antud juhul on mõttekas seltsimajast

väljuda ja kolida tegevused ümber koolimajja¹⁹. Kulude kokkuvõtte oleks tõenäoliselt kuni majandamiskulude vääringus, s.o 10 000 aastas.

- **Rannus** asuvad rahvamaja ja noortekeskus eraldi hoonetes üksteise kõrval. Kuigi noortele on ruumid olemasolevas asukohas sobivad, on pinna otstarbeka kasutamise huvides mõistlik koondada kõik funktsioonid ühele pinnale rahvamajja. See tähendaks ühtlasi ka päevakeskuse ümberkolimist, kui soovida kõrvalkinnistu kas realiseerida või tervikuna välja rentida.
 - Võttes arvesse, et Rannu Rahvamaja majandamiskulud on ebaoproportsionaalselt suured (123 000 eurot aastas) ja hoone tervikuna halva ruumilahendusega, tasub perspektiivis kaaluda rahvamaja hoone lammutamist ning uue tänapäevase rajamist.
 - Positiivne finantsmõju saab tulla kas kinnisvara (kõrvalhoone) realiseerimisest või pikemas perspektiivis väiksematest majandamiskuludest (vana hoone lammutamise ja uue ehitamisel korral), mille mahtu ei ole praegu võimalik välja tuua.
- **Hellenurmes** on mitmeid kinnisvaraobjekte. Sarnaselt teistele piirkondadele oleks mõttekas koondada võimalikult palju funktsioone ühele pinnale:
 - Alternatiiv 1: koondada rahvamaja, noortekeskuse ja raamatukogu funktsioonid Hellenurme mõisa, kus tegutseb ka Rõngu Lasteaia filiaal. See eeldab investeringut ruumide kohandamiseks.
 - Alternatiiv 2: koondada noortekeskuse funktsioon rahvamajja ja loobuda rendipinnast (majandamiskulud 6000 eurot aastas). Eeldab samuti teatavat investeringut ruumide kohandamiseks.
- **Uula Huvikeskus Räämsis** asub **Ulila Keskusest** u 3 km kaugusel. Nende kahe keskuse puhul saab sarnaselt Hellenurmele rääkida kahest alternatiivist:
 - Alternatiiv 1: sulgeda üks keskustest ja koondada funktsioonid teise. Suurust ja hoonete seisukorda arvestades on mõnevõrra loogilisem valik kolimine Ulila Keskusesse. Viimase kasuks räägib ka asjaolu, et Ulila elanikkond näitab kasvu-, Räämsi oma aga langustendentsi. Uula Huvikeskuse aastased majandamiskulud on 13 000 eurot. Nende võrra võiks selle alternatiivi puhul kokkuvõtte tekkida. Personalikulud liiguksid mingis mahus aga kaasa ja sealt kokkuvõtte prognoosida ei ole mõtet.
 - Alternatiiv 2: delegeerida mõlemad hooned sotsiaalpartneritele.
- **Aakres** paiknevad ühes hoones nii rahvamaja kui ka raamatukogu. Lisaks on hoones väljerenditavaid pindu ja kogukonnaköök. Rahvamaja kõrval asub Rõngu lasteaia Aakre õppehoone (u 20 last). Perspektiivis on mõttekas kaaluda funktsioonide viimist ühte hoonesse, viies lasteaia rahvamaja ruumidesse. Oluline on siinkohal jälgida laste arvu dünaamikat.

¹⁹ Lahenduse puhul on eraldi küsimuseks haridusasutuse perspektiiv. Senine laste ja õpilaste arvu trend on olnud selgelt kahanev. Seega võib perspektiivis osutada vajalikuks haridusasutuse sulgemine. Sellisel juhul oleksid koolimaja ruumid seltsitegevuseks ja raamatukogule liiga suured.

3.5.2 Haldusteemad

Haldusteemad on n-ö korraldusmudelite ülesed, käsitledes hoonete korrashoidu ja digilahendusi.

Valdavalt tegeleb vallas kinnisvarahaldusega kommunaalettevõtte Elva Teenused, mis loodi ennekõike haridusasutuste haldamiseks ja toitlustusteenuse pakkumiseks. Järjepidevalt on organisatsioonile hallatavaid üksuseid lisandunud, kuid siiski mitte kõik. Ühetaoline lähenemine kinnisvara hooldamisel ja haldamisel on tervitav. Nii on võimalik asutustel keskenduda oma põhifunktsioonidele. Samuti saab haldusorganisatsioon piisava mahu juures tagada töötajate spetsialiseerituse. Niisiis tuleks lähiperspektiivis vallale kuuluvate hoonete haldus tervikuna Elva Teenustele delegeerida.

Eraldi küsimus on SA Elva Kultuur ja Sport koosseisu kuuluvad objektid (kultuurimaja, spordihoone, jaamahoone, laululava ja u 50 spordiobjekti). Reeglina Elva Teenused nende objektidega ei tegele. Ühetaolise lähenemise huvides tuleks kaaluda ka sihtasutuse objektide haldamise üleandmist Elva Teenustele. See võimaldaks ühtlasi sihtasutusel põhitegevustele keskenduda.

Arvutipargi haldamisega tegeleb reeglina OÜ Kaughaldus. Niisiis on ka IT-valdkonnas suund tsentraliseerimise poole. Kui usaldusväärne teenusepakkuja on olemas, pole ka põhjust süsteemi muutma hakata, näiteks luues haldusüksuse vallavalitsusse. Praktika muudes omavalitsustes on näidanud, et üldiselt liigutaksegi IT kui tugiprotsesside tsentraliseerimise suunas²⁰.

Arenguruumi on masinapargi osas. Senini on levinud seadmete väljaostmise praktika. Küll aga võiks pikemas plaanis kaaluda seadmete rentimist, mitte ostmist – nii on masinapark jooksvalt uuendatud ja ei pea tegelema vanade masinate utiliseerimisega. Samuti valitseb asutuse ebavõrdne olukord – masinapark on üsna eriilmeline. Renditeenus üle kogu valla aitaks seda ühtlustada. Muidugi peaks silmas pidama asutuse spetsiifikat – igale poole ei ole tippmudeleid kindlasti vaja. Samuti tasub kaaluda taaskasutatud arvutite/seadmete renti. Nii saab kvaliteetsema seadme odavamalt hinnaga.

Samuti vajab täiendamist potentsiaalselt välja renditavate saalide/ruumide inventar, peamiselt esitlus- ja videotehnika. Mõningate eranditega on üldiselt puudu suurematest ekraanidest ja videoülekannete võimekusest.

²⁰ Näiteks Viljandi linnas vastutab kõikide asutuste arvutite eest vastav osakond linnavalitsuses. Masinapark on tänapäevane ja kasutajad reeglina rahul.

3.5.3 Personaliarendus

Personaliarendus üldises vaates puudutab kahte teemat, milleks on palga- ja tunnustussüsteem. Iga konkreetse töötaja professionaalse arengu eest vastutab asutuse juht, kuid samatüübiliste ametikohtade palgamudeli peaks välja töötama vallavalitsus.

Andmetest ilmneb, et nii rahvamajade, raamatukogude kui ka noortekeskuste puhul palgasüsteeme ei eksisteeri. Selle tulemusena on palkade suurused erinevad, sh sarnastel ametipositsioonidel.

Kultuuritöötajate puhul ei ole palgad seotud riiklike kultuuritöötajate alammääraga. Tulemusena ongi üldiselt palgatase vallas madalam (minuomavalitsuse portaali andmetel ei ulatu need isegi 75% riiklikust alammäärast).

Noorsootöötajate puhul on Eestis üha levinum palgasüsteemi sidumine noorsootöötaja kutse olemasoluga²¹. Elvas see nii ei ole. Seega tasuks palgasüsteemid tervikuna üle vaadata ja kaaluda, kas ning milliste näitajatega palgad siduda. See looks töötajates suurema kindluse ja arenguperspektiivi nägemise.

Lisaks ilmnes intervjuudest asutuste juhtidega vajadus keskse tunnustussüsteemi järele, mida praegu ei eksisteeri. Praegu ei ole võimalik öelda, kas see peaks olema valdkonnapõhine või -ülene, sest sellele eraldi teemale analüüsi käigus ei keskendutud.

3.6 Võimalik finantsmõju

Peatükk võtab arutelu formaadis kokku muudatustega kaasneva võiva finantsmõju.

Vaadeldud valdkondade asutuste kogukulud on 2025. aasta vallaeelarves ligi 1,76 miljonit eurot, sh kultuurivaldkond 960 tuhat, raamatukogud 575 tuhat ning noorsootöö 225 tuhat eurot (Tabel 33).

Tabel 33. Näitajad valdkondade lõikes

	Kulud kokku	Koormus	Pind (m ²)	Eelarve osakaal	Töötajate osakaal	Pinna osakaal
Noorsootöö	224 000	8	1 388	13%	19%	15%
Raamatukogud	574 000	15	1 654	33%	37%	18%
Kultuur	959 000	18	6 070	55%	44%	67%
Kokku	1 757 000	40	9 113	100%	100%	100%

Arvestuse aluseks on vallaeelarve järgi asutusele eraldatud eelarvehendid (rahvakultuur, raamatukogud) või osa asutusele eraldatud vahenditest nimetatud valdkondades (noorsootöö ja noortekeskused). Võib eeldada, et on tegevuskohti, kus kõik seotud eelarvekulud ei ole kantud nimetatud eelarve kulukontodele või siis kõik

²¹ Näiteks Tallinnas, Viimsis ja Pärnus. Tallinnas on näiteks keskharidusega noorsootöötaja brutokuupalk 1320, muu kõrghariduse/5. noorsootöötaja kutsetasemega 1420, erialase kõrghariduse/6. või 7. tasemega 1520, juhataja 1730 eurot.

kajastatud kulud ei ole otseselt seotud ainult valdkonna teenuste pakkumisega, kuid selle mõju suurusjärg ei ole tegevusmudeli valiku seisukohalt ilmselt määrava tähtsusega.

Alternatiivide finantsmõju hindamisel tuleb arvestada, et suurimaks mõjuteguriks saavad olla eelkõige ümberkorraldused tegevuskohtades teenuste osutamise lõpetamise (või mahu olulise muutuse) vaates. Käesolev töö on ettevalmistav materjal võimalike otsuste langetamiseks tulevikus, mistõttu on välja toodud ainult teenuste pidamise maksumuse suurusjärgud valla erineva teenustasandiga asustusüksustes:

- Kõikide teenuste pakkumine neljas peamises keskses Elvas, Puhjas, Rannus ja Rõngus on u 1,32 miljonit eurot aastas.
- Rahvamajade ja raamatukogude tegevuskohtade pidamine Aakres, Kongutal ja Lapetukmes maksab u 277 000 eurot aastas.
- Noortekeskuste ja raamatukogude tegevuskohtade pidamine Ulilas, Räämsis ja Hellenurmes on u 137 000 eurot aastas.
- Raamatukogude tegevuskohtade pidamine Sanglas, Korustes ja Teedlas on u 25 000 eurot aastas.

Tabel 34. Näitajad asustusüksuste/tegevuskohtade lõikes

	Kulud kokku	Koormus	Pind (m ²)	Eelarve osakaal	Töötajate osakaal	Pinna osakaal
Elva	535 000	10,5	1 591	30%	26%	17%
Puhja	219 000	6,1	894	12%	15%	10%
Rannu	313 000	5,7	2 669	18%	14%	29%
Rõngu	251 000	5,6	1 112	14%	14%	12%
Aakre	101 000	2,0	758	6%	5%	8%
Konguta (Annikoru)	131 000	4,6	512	7%	11%	6%
Lapetukme	45 000	1,4	400	3%	3%	4%
Ulila	28 000	1,1	380	2%	3%	4%
Uula (Räämsi)	59 000	1,0	202	3%	2%	2%
Hellenurme	50 000	1,2	472	3%	3%	5%
Suure-Rakke	10 000	0,4	28	1%	1%	0%
Koruste	4 000	0,1	51	0%	0%	1%
Teedla	11 000	0,4	45	1%	1%	0%
	1 757 000	40,1	9 113	100%	100%	100%

Teenuste korralduse muutuse vaates on seetõttu käsitletud eelkõige tuleviku võimalikku uut personali koosseisu ja töötasude ühtlustamise tulemusel kujunevat tööjõukulu.

Raamatukogude üheks hallatavaks asutuseks ühendamise (keskraamatukogu alternatiiv) mõju töäjökuludele on tagasihoidlik. Juhtimiskulude kasvu ja palkade ühtlustamise tulemusena suureneb töäjökulu kuni 20 000 euro võrra aastas.

Tabel 35. Raamatukogude personal keskraamatukogu alternatiivi puhul

Nimetus	Koormus	Brutopalk	Töäjökulu
Juhataja	1	2000	32 000
Raamatukoguhoidja	11	1300	230 000
Spetsialist	3	1300	63 000
Kokku	15		325 000

Tegevuskohtade sulgemisel lisarahastuse vajadus puudub ja sõltuvalt teenuse ümberkorraldamise mahust võib tekkida vahendeid teenuste arenduskuludeks. Näiteks väikese lugejate arvuga Koruste, Teedla ja Sangla tegevuskohtade sulgemine vabastaks personali- ja majandamiskulusid u 25 tuhande euro vääringus aastas. Annikoru tegevuskoha ümberkolimine Konguta Kooli lisaks sellele täiendava kokkuhoiu majandamiskulude arvelt.

Lapetukme (Valguta) ja Räämsi (Uula) tegevuskohtade aastane kogukulu on 26 tuhat eurot. Neid asukohti tuleb aga vaadata koostoimes rahvamajadega, mistõttu ei ole võimalik seda summat üheselt kokkuhoiu/äraräämsa kuluna käsitleda.

Kuna rahvaraamatukogude teavikute soetamise rahastamine riigieelarvest toimub vastavalt raamatukogude teeninduspiirkonna elanike arvule, siis tegevuskohtade sulgemine riigi rahastuse mahtu ei mõjuta.

Rahvamajade puhul sõltuvad finantsmõjud alternatiivi valikust. Teenusepõhine lähenemine eeldab lisarahastust töäjökuludele juhtimistasandi korraldamiseks (esialgu u 30 000 eurot aastas). Teisalt kaasneb sellega selge potentsiaal püsikulude vähendamiseks ja investeringute dubleerimise vältimiseks, kuna teenuste korraldus ühtlustub.

On tõenäoline, et teenusekeskne juhtimismudel eeldab perspektiivis veel mõne töökoha lisandumist, nagu näiteks heli- ja valgustehnik ja üldine kunstiline juht. Konkreetsete töökohtade täpseks analüüsiks ja vajaduse prognoosiks aga olemasolevast alusmaterjalist ei piisa. Samuti sõltub palju sellest, milliseks kujuneb seisukoht väiksemate tegevuskohtade osas – kas delegeeritakse need sotsiaalpartneritele või jäävad need edasi valla hallatavate asutuste koosseisu.

Nelja keskusega (Elva, Puhja, Rannu, Rõngu) mudeli puhul saab rääkida 12-liikmelisest meeskonnast (Tabel 36). Juhataja, kunstiline juht, kommunikatsioon ja helitehnik teenindavad kõiki asutusi, koha peal on igal majal oma juht, lisaks ühe töökoha jagu personali. Mudel ei hõlma juhendajaid jt, sest nende vajadus sõltub konkreetsetest tegevusaktiivsusest.

Samuti ei ole mõeldav väiksemate tegevuskohtade eelarvest täielikult välja lülitamine. Ka teenuste delegeerimisega kaasnevad iga-aastased tegevuskulud.

Piirkonnapõhine lähenemine esialgu lisarahastust ei eelda (muudatus seisneb ennekõike korralduses). Samas on ka selle puhul perspektiivis vajadus mitut asutust teenindava helitehniku ja kommunikatsioonijuhijärgi järele.

Tabel 36. Kultuuriasutuste personal nelja keskusega mudeli puhul

Nimetus	Koormus	Brutopalk	Tööjõukulu
Juhataja	1	2200	35 000
Kunstiline juht	1	1600	26 000
Kommunikatsioon	1	1500	24 000
Helitehnik	1	1500	24 000
Majajuht	4	1750	112 000
Majade personal	4	1500	96 000
	12		317 000

Noortekeskuste teenusepõhise alternatiivi ehk ühe keskse noorsootöösutuse moodustamine mitme tegevuskohaga mõju tööjõukuludele sõltub eelkõige tuleviku teenuse korraldusest kohtadel. Teenuse sisulise arengu vaates oleks soovitatav töötajate koosseis:

- Juhataja
- Noorsootöötajad (Elvas 2,0 Rannus 1,0, Rõngus 1,0, Puhjas 1,0)
- Lisaks kuni 3 liikuvat töötajaga, kes kataksid lisavajadust Rannus, Rõngus ja Puhjas ning toimetaksid Räämsis/Ulilas/Hellenurmes kui need kohad alles jätta.
- Samuti võib kaaluda täiendavat projektijuhti, kes tegeleks rahvusvaheliste projektide jms.

Ideaalis peaks seega olema 10 kohta tänase 7,5 asemel. Juhtimiskulude kasvu, palkade ühtlustamise ja uute töökohtade loomise tulemusena suureneks tööjõukulu kuni 60 000 euro võrra aastas. Elvas noortekeskuse uute ruumide kohandamine või rajamine ning nendega seotud investeringu ja ülalpidamiskulude suurus sõltub võimalikest kinnisvaralahendustest. Ruumipinda peaks olema vähemalt 200 m² jagu.

Piirkonnapõhine alternatiiv lisarahastust ei eelda, kuid samas ei võimalda see ka valdkonna sisulist arengut.

Tabel 37. Noortekeskuste personal teenusepõhise mudeli puhul

Nimetus	Koormus	Brutopalk	Tööjõukulu
Juhataja	1	2000	32 000
Noorsootöötaja	5	1300	104 000
Liikuv noorsootöötaja	3	1300	63 000
Projektijuht	1	1300	21 000
Kokku	10		220 000

Kokkuvõttes ei ole asutuste tegevuste ümberkorraldamine seotud niivõrd kulude kokkuhoiu, kuivõrd teenuste kvaliteetsema ja läbimõelduma osutamisega. Selles valguses võiks eelistada teenusepõhiseid mudeleid, mis suurendaksid läbipaistvust ja ülesannete selgust.

LISAD

Lisa 1. Andmepäring vallavalitsusele

I Kinnisvara

1. Analüüsi objektiks olevate asutuste kasutuses hoonete andmed vastavalt vormile 1 või samaväärne info valla andmekogus olevas formaadis
2. Aastatel 2015–2024 tehtud investeeringud asutuste kasutuses olevasse põhivarasse (hooned), põhivara (hooned) väärtus bilansis seisuga 31.12.2024

II Finantsid ja personal

3. Vallaeelarve (sh asutuste tulu- ja kulueelarved) 2024. a täitmine ja 2025. a eelarve (eraldi väljavõtetenä 2-, 4- ja 6-kohaline eelarvekonto)
4. Asutuste puhul, millel on mitu tegevuskohta, eristatuna tegevuskohtade lõikes vähemalt tööjõukulu, majandamiskulu ja kinnisvara majandamiskulu (konto 5511)
5. Andmed asutuste personali kohta – töökohtade koosseis (loetelu ametikohtade lõikes), koormused ja palgad. Asutuste puhul, millel on mitu tegevuskohta, töökohtade koosseis ja koormused eristatuna tegevuskohtade lõikes
6. Vallaeelarve (2024. a ja 2025. a) eraldised eraomandis kultuuri jms asutustele/ühingutele ning seltsidele eraldise saajate ja sihtotstarbe lõikes

III Teenused

7. Asutuste tegevusnäitajad perioodil 2019–2024 – teenused, teenuste kasutajad/tarbijad aastate ja tegevuskohtade lõikes (kogutavas formaadis), sh:
 - a. Raamatukogude statistika– maakonna keskraamatukogu kogutavas formaadis: lugejad, laenutused jne; täisaruanne
 - b. Noortekeskuste logiraamatud tegevuskohtade lõikes – külastuste koguarv, unikaalsete isikute arv, vanusjaotus, õppeasutus jms
 - c. Kas rahvamajade kohta on selle perioodi kohta mingeid andmeid koondatud või tuleb lähtuda üksnes viimasest küsitlusest?

Lisa 2. Küsimused asutuste juhtidele

Asutuse tegevus

1. Mis on teie asutuse (tegevuse) peamised tugevused?
2. Mis on teie asutuse (tegevuse) peamised nõrkused
3. Milles seisneb/võiks seineda teie asutuse eripära?
4. Kas ja milliseid lisafunktsioone/tegevusi näete oma asutusel järgmise 5 aasta perspektiivis?

Personal

5. Mis on hästi?
6. Mis vajab arendamist?

Korraldus/juhtimine

8. Mis on asutuste (vastavalt asutuse tüübile: raamatukogu, rahvamaja, noortekeskus) praeguse korralduse/juhtimise **tugevused**?
9. Mis on asutuste (vastavalt asutuse tüübile: raamatukogu, rahvamaja, noortekeskus) praeguse korralduse/juhtimise **nõrkused**?
10. Kuidas võiks asutuste võrk olla korraldatud näiteks 5 aasta perspektiivis (*näiteks ühine juhtimine teatud osas vms*)?

Füüsiline keskkond

7. Mis on hästi?
8. Mis vajab arendamist (sh millised on investeringuvajadused, mis ületavad 10 000 eurot)?
9. Kuidas on korraldatud/võiks olla korraldatud haldusküsimused?

Tulevikuvaade

10. Millised on järgmise 10 aasta kõige olulisemad ülesanded Elva valla kultuurimaastikul?
11. 3 soovi Elva Vallavalitsusele/Vallavolikogule

Lisa 3. Ideekorje ankeet

Elva Vallavalitsus on algatanud projekti valla kultuuristrateegia ja asutuste teenusmudeli koostamiseks. Fookuses on valla **raamatukogud, noortekeskused ja rahvamajad**.

Üheks tegevuseks on ideekorje asutuste töötajaskonna, piirkonnakogude ja vallavolikogu asjakohaste komisjonide liikmete hulgas – **millised on kõige olulisemad teenused, mida asutused peaksid pakkuma**. Samuti on oodatud mõtted uute/eristuvate tegevuste osas.

Palun leidke mõned minutid vallavalitsusele sisendi andmiseks. Ühtlasi olete teretulnud ideekorje linki jagama oma töötajate ja teiste asjakohaste isikutega (näiteks külaseltside esindajad).

Vastused on anonüümsed.

Vastamise tähtaeg on 14. veebruar.

Heade soovidega

Rasmus Toompere

Elva Vallavalitsus

rasmus.toompere@elva.ee

1. Vastaja roll*

- Raamatukogu töötaja
- Noortekeskuse töötaja
- Rahvamaja töötaja
- Piirkonnakoguliige
- Vallavolikogu komisjoni liige
- *Muu (palun täpsustada)*

2. Vastaja tegevuskoht kandi täpsusega*

- Aakre
- Annikoru
- Elva linn
- Elva ümbrus
- Hellenurme
- Konguta
- Palupera
- Palupõhja
- Puhja
- Rannu
- Rõngu
- Sangla

- Ulila
- Uula
- Valguta
- Vellavere

3. Palun tooge välja peamised tänased kitsaskohad asutuste kaupa.

Raamatukogud:

Noortekeskused:

Rahvamajad:

4. Milliseid teenuseid peaksid osutama Elva valla raamatukogud, noortekeskused ja rahvamajad?

Palun märkige maksimaalselt 5 kõige olulisemat teenust konkreetse asutuse kohta. See tähendab, et kõiki kirjas olevaid teenuseid ei pea asutuste vahel ära jaotama – eesmärk on teada saada, millised on kõige olulisemad teenused, mida üks või teine asutus osutama peaks.

	Raamatukogud	Noortekeskused	Rahvamajad
Raamatute laenutamine tavapärasel viisil			
Raamatute laenutamine raamatukapi abil			
Teadusartiklite jt spetsiifiliste teoste kättesaadavuse tagamine			
Kirjandusõhtud erinevatele siht- ja vanusegruppidele			
Avalik arvuti kasutamise võimalus ja vajadusel IT-alane tugi			
Raamatuklubi(de) tegevuse koordineerimine			
Näituste korraldamine			
Kaugtöövõimaluste pakkumine			
Printimine, paljundamine, skaneerimine			
Stuudio (näiteks muusika, podcast vms) võimaluste pakkumine			

Turismiinfo pakkumine			
Avatud ruum noortele			
(Rahvusvahelised) noorteprojektid			
Videomängude toad			
Mitmesugused huviringid (laul, kunst, käsitöö, tants jne)			
Noorteüritused			
Noorte nõustamine			
Noorte aktiivi tegevuse koordineerimine			
Kontserdid			
Kinoõhtud			
Rahvapeod			
Ruumide rent			
Külaseltside tegevusruumide pakkumine			
Koolituste/seminaride korraldamine			
Kogukonnaköök			
Spordiringid			
Piirkonna kultuuritegevuse eestvedamine			
Omaette olemise võimaluse pakkumine (lugemiseks, õppimiseks, töötamiseks vms)			
Rahvakultuuriga seotud tegevused			
Piirkonna ajaloo säilitamine ja kogumine			
Muu (palun nimetada)			

5. Mida uuenduslikku või eristuvat võiks veel Elva valla kultuuriasutustes teha?

Raamatukogudes:

Noortekeskustes:

Rahvamajades: